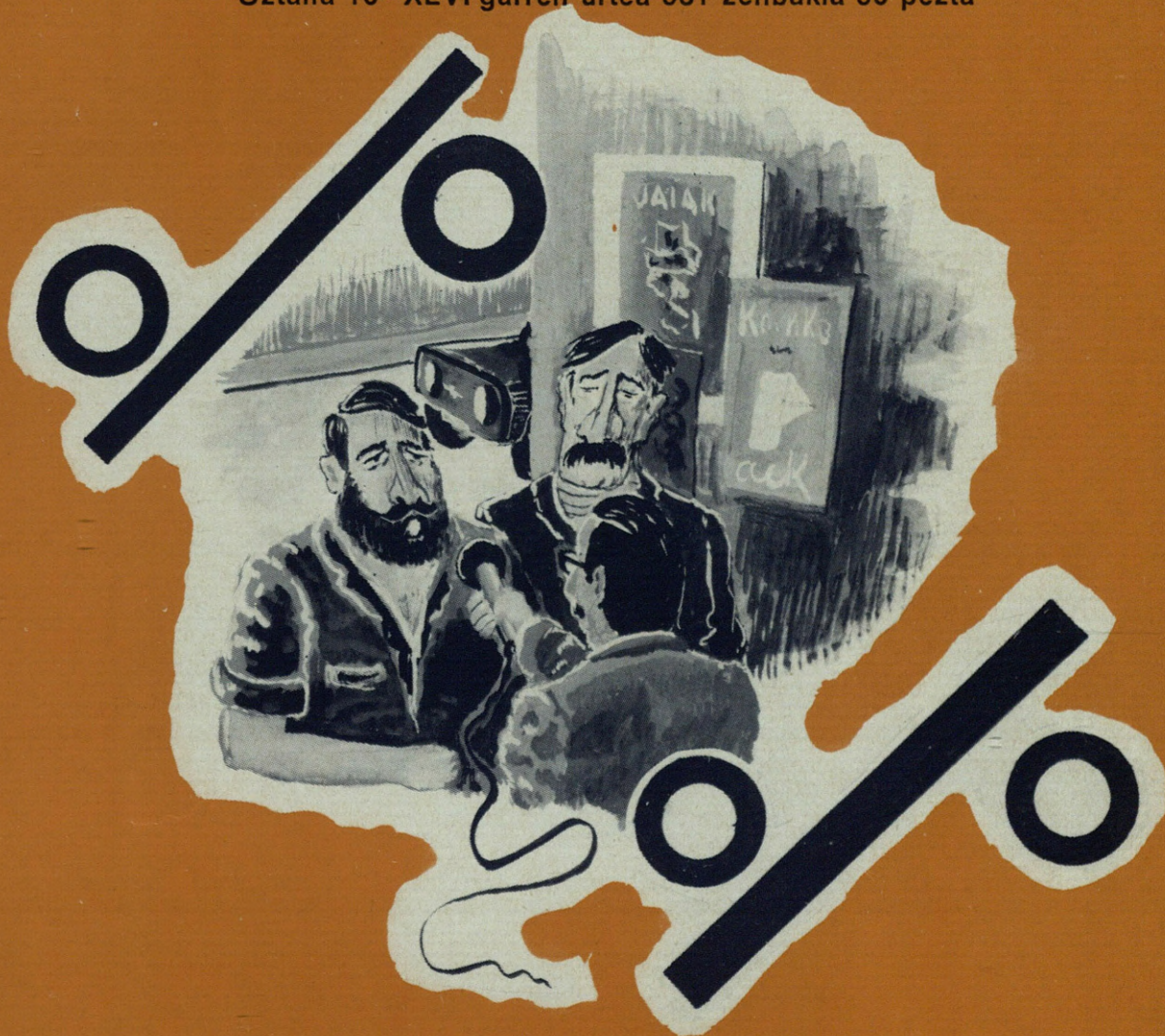

ARGIA

Uztaila 10 - XLVI garren urtea 981 zenbakia 90 pezta

**INKESTAK: EUSKARA
AURRERA ALA ATZERA?**

**J.C.LARRONDE
IPARRALDEAN
ABERTZALETASUNA KRISIAN**

**ATAÑOK, PASATAKO DENAK
GOGOAN**

**138
BULEGO**

**500.000
BEZERO**

**75.000
MILIOI**

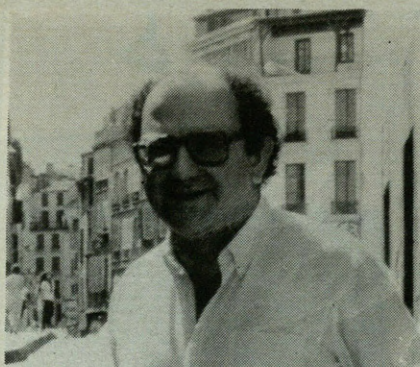
**AURREZKIA, BAKARRIK
21urtetan**

Eskerrikasko!

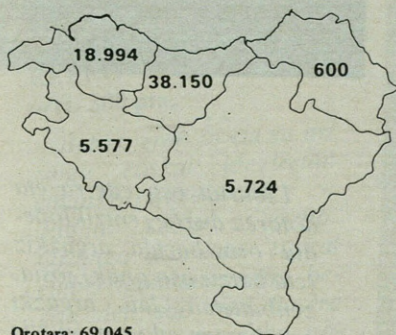
**CAJA LABORAL POPULAR
LAN KIDE AURREZKIA**

Euskadiko Kutxa

Sabino Aranaren ideologiaz egin zuen tesia eta plazaratu **Jean Claude LARRONDEk**, eta gaur egun Enbatako erredaziokoa da. Bera mintzatu zaio **ARGI**ari Ipar Euskal Herriko historiaz, hango abertzaletasunaren krisiaz, eta abar. 4 orrialdean.

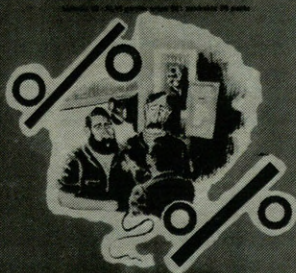
IKASTOLEN IKASLEAK (81-82)

Orotara: 69.045

Euskara dela eta ez dela. Gehiago egiten dela orain. Gutxiago. Kaxkarrago. Guztiori dela eta egin berria dagoen inkesta bati buruz mintzo zaigu aste honetan gure erredaktorea. Oraindik argitaraturik gabe dauden datu batzuri buruz. Hortxe duzu erdiko orrialdeetan.

ARGIA

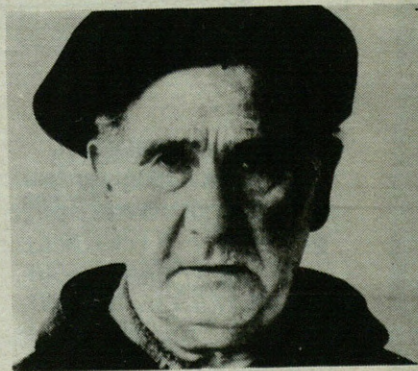

J.C. LARRONDE
IPARRALDEAN
ABERTZALETASUNA KRISIAN
ATANOK, PASATAKO DENAK
GOGOAN

2. Aste Giroa
4. Jean Claude Larronde: «Iparraldean Abertzaletasuna Krisian dago».
8. Ekonomia. B. Bakaikoa
10. Herriko Plaza
12. Sikulusaltsa. M. Aizpurua
14. Iruñean Zaldiko Maldiko.
16. Martxa Ekologista Busturian.
19. Euskara Numerotan. Inkesta baten inguruan.
24. U.E.U.: Euskal Unibertsitateeruntz al goaz?
26. BABEL: hizkuntz arazoak eta beste zenbait.
29. ATAÑO mintzo: Pasatako denak gogoan.
34. Dantza ihardunaldiak Oihartzunen.
36. Antzerkia: ORAIN taldearen «Los Justos»
38. Jo... Adarra.
39. Bertsoak. Praixku Santakruz
40. Azkenekoa: M. Antza

Ezin ahantzi bestalde Dantza, Antzerkia, UEU eta BABEL-i dediaututako orrialdeak. Hauek ere **ARGIA**ko azken orrialdeetan. Beti bezala kulturari eskaintzen dizkiogun horietan.

Kultur orrialdetarako **Salvador Zapirain** «ATAÑO»rekin hitzegin du Iñaki Uriak. 70 urte, kaputxi-noa, idazlea, eta esateko asko daukan gizona. Hor eman diote errepaso bat gerra denborei, bere idazlanei, orduko bertsolariei...

ARGIA

Jabea: Zeruko Argia kooperatiba.

Zuzendari kazetaria: Koldo San Julian.

Donostiako Erredazioa: Josu Landa, Joxemi Zumalabe, Pello Zubiria, Iñaki Uriak, Xalbardin, Jon, Joseba Alvarez.

Gasteizen: Xabier Etxaniz.

Bilbon: ANAITASUNA taldea.

Iparraldean: Ladix Arrosagarai, Mikel Hiribarren, Allande Sokarros.

Iruñean: Pello Lizarralde.

Kolaboratzaileak: Martxel Aizpurua, Enrike Amonarriz (Jo... Adarra), Mikel Antza, Joxe Azurmendi, Balere Bakaikoa, Luis Mari Bandres, Iñaki Kamino (Aste Giroa), Emilio Lopez Adan «Beltza», Alfontso Martinez, Mikel Nabarro «Trikuharri», Eneko Olasagasti, Xabier Portugal, Koldo San Julian, Andoni Sarriegi «Murumendi», Joseba Sarrionandia, Pablo Sastre, Joxean Gezalaga «Zaldubi».

Marrazkilariak: Joxemi, Julio, Zut.

Argazkilariak: Kristina, Txema Ormazabal, Luis Otaegi.

Administrazioa: Iñaki Ugarteburu, Pepi Zabaleta, Joxe Mari Ostolaza.

D. L.: 80-1963.

Helbidea: ARGIA

Virgen del Carmen, Z/G
Ramonenea, behea
DONOSTIA-12

Telefonoa: (943) 28 33 99.

Inprimategia: GRAFICAS SEMI.
Plaza Lasala, 3. Donostia.

Hego Euskal Herria	
Estatu Espainola	3.000 pta.
Ipar Euskal Herria	
Beste atzerriak	4.200 pta.
Airez	6.480 pta.
Ale bakarra	90 pta.

ASTE GIROA

Real Academia de la
Lengua Vasca
EUSKALTZAINDIA
Académie de la Langue
Basque

EUSKERA

1930

Reedición con la cooperación de:

EUSKALTZAINDIA.

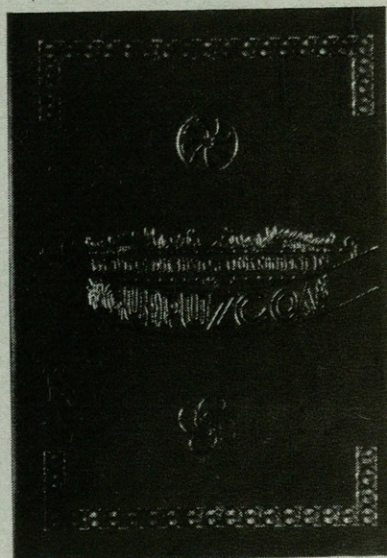
EUSKERA 1930. urtea.
Sendoa argitaletxea. 2.000 pta.

4 zenbaki ditu urte honetako «Euskara»k. Lehenengoan Euskaltzaindiaren batzarre agiriak, erizkizundi hirukoitzari herriz herri erantzun ziotenen izenak eta Etxegaraiek etxeen arteko tarteen euskal izenei buruz eginiko lana. Bigarren zenbakian, Gavel ari zaigu euskal ortografiaz, Eguzkitza aditz konposatu eta kausalez eta «-bel, -pel, -bil, -pil, eta -mil» atzizkiez. Azkue, euskal laburdurez eta Broussain apaizaren izkribuaz. Azkenean, Orixe Larramendiren hiztegiak, Eguzkitza «garri» atzizkiak, batzarre agiri gehiago eta Azkueren hiru lan: «euskal azentu tonikoa euskalkietan, bi epen tesien azterketa eta «Azkaingo lanttoaren yarraipena». Guzti honetaz gain, eta azkenerako utziz, gure ustez lanik behinena daukagu lau zenbakitan banaturik, «Schuchardt» saria irabazi zuen Agustin Anabitarteren «Usauri»

elaberria. Euskal irakurleak irakurtzeko aukera dauka beraz. Elaberria oso klasikoa da, honekin bere aurka ezer esan nahi ez dugularik. Oso atsegina egiten da irakurkera. Herri batean gertatzen diren autu-mautu guztien konta- era da, euskarritzat bi gazteren maitasuna eramanik. Oso era tradizionalean kontatua, idaztanka oso orraztuz, euskararen erabilkera apain eta garbize- lez: ohiturazkoa gizarte mailan (kristautasunaren aipamen bukagabeak, Agirreren eskola, Arana- ren hitz asmatuak...). Kontaerak bere unerik go- renena herriko jaietan erdiesten du, gaupasak, gertaeren gatz ospindua... Garai haietan eskuarra zenez ezer landu gabeko teknika eta gaurko elabe- rrietatik izugarri urruti gel- ditzten dena, baina bere xarma inola ere galdu gabe.

ENCICLOPEDIA HISTORICO-GEOGRAFICA DE GUIPUZCOA. I. BOLUMENA. Luis Haranburu, editor. 372 orri.

4 bolumenek osatzen dute entziklopedia berri hau. Argitaratzailearen helburua honela agertzen zaigu haseran: «En la abundante pero atomizada y dispersa bibliografía que sobre nuestra provincia existe, se apreciaba la ausencia de una obra que ofreciera puntual y rigurosa noticia histórica y geográfica de la provincia de GUIPUZCOA; creemos sinceramente que con la obra que hoy editamos llenamos dicho vacío».

Liburua oso ederra eta dotorea duzue, entziklope- dia oro bezala argazkiz (eta batzu oso onak) josia, zenbaitetan lau argazki orri berean edo orri guztia harrapatzen duten argazki bikainak.

Banaketa hauxe duzue: —Kondaira laburpena. —Ingurune fisikoa (lur erliebea, giroa, hidrogra- fia, edafologia eta landa- reen paisajea). —Popula- zioa: (Demografiako ibil- bide tradizionala, gaur egungoa, eta populazio- aren egitura). —Giza lan- bideak: (nekazaritza, abel- tzaintza, arrantza, indus- trigintza, salerosketa eta turismoa). —Donostiako geografia urbanoa. —Es- kualdeka egindako estudioa.

Honelako entziklope- diek erraz ziztatzen diote bati sakela beren xarmaz betetako argazki eta beste- lakoekin, gainera liburutegietako apaingarritzat ezi- nobeak izan ohi dira. La- nean askok hartu dute parte, 23 bat dira denera.

XABIER GERENO.
ANTONELLO EUSKAL
HERRIAN. (UMO-
REZKO NOBELA). 150
orri. 300 pta.

Betiko eran jo eta su ari zaigu euskal idazleetan emankorrenetakoena dugun Xabier Gereño. Oraingo honetan euskal elaberrigintzan guztiz berria den sail bati hasera eman dio, umorezko nobelari alegia. Euskaldunberriek era guztitako txutak, eta literarioak gainera, izan ditzaten su eta gar iharduten du Xabierrek. Hau norbaitek egin beharrekoa da, ezinbestekoa, eta benetan eskertzekoa. Azken honetan umorezko unealditxoak sartzen saiatu zaigu egilea. Antonello dugu pertsonaiarik nagusiena, bere aitak Italiatik Espainiara bidaltzen du hemen negozioetarako trebetasuna lor dezan. Behin Euskal Herrian lanean hasten da, baina berriaz ere eragozpenak ditu Catalina atso gogaikarria eta bere alaba honen bila doazenean.

Baina ez dugu garrantzia hariak edo literaturtasunak duenik uste, liburu honek une atsegin bat iraganeraziz euskaldunberriari egin diezaiokeen mesedeak baizik.

GAU-ESKOLAK AEK.
83ko maiatza.

Ifarraldetik datorkigu euskal eskolei buruzko argibideak ematera datorren aldizkari hau. Gau eskoletan eta ikastoletan zenbat ikasle dagoen, azken urteak zehar zer ekintza izan den, pedagogia, didaktika, dinamika, finantziaketa, helburuak zein diren e.a. Beren eskariak, publikotasuna, zein kanpainak eman diren...

Ifarraldeko denda batzuren helbideak ere badauzkazue. Frantsesezko itzulpena berekin batera dakar atzekaldean.

ELABORACION DE UN MODELO PARA LA DESCRIPCION SOCIOLINGÜISTICA DEL BILINGÜISMO Y SU APLICACION PARCIAL EN LA COMARCA DE SAN SEBASTIAN.

Maria José Azurmendi Ayerbe

TOMO 21

CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GIPUZKOA
GIPUZKOAKO AURREZKI KUTXA PROBINTZIALA

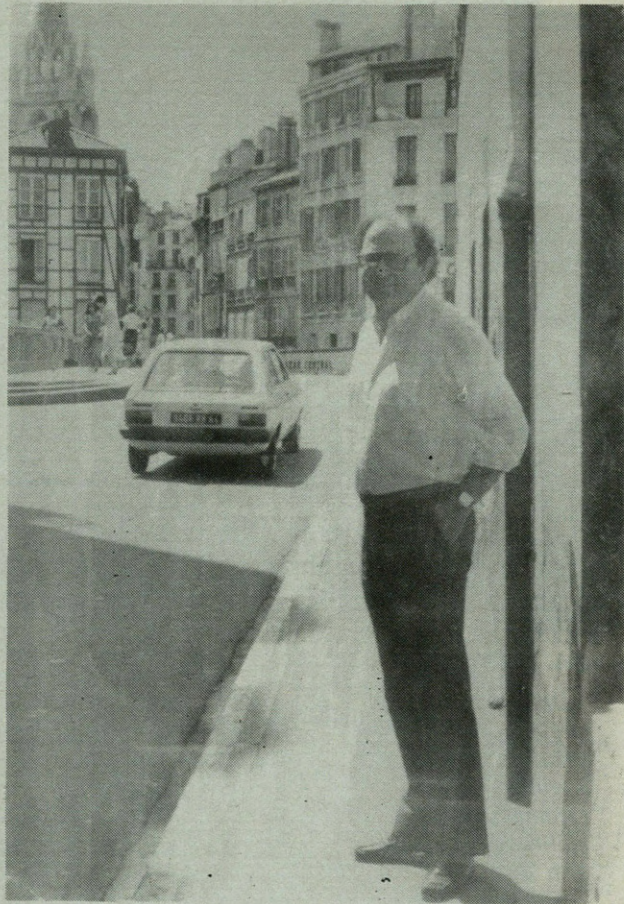
1983

ELABORACION DE UN MODELO PARA LA DESCRIPCION SOCIOLINGÜISTICA DEL BILINGÜISMO Y SU APLICACION PARCIAL EN LA COMARCA DE SAN SEBASTIAN. MARIA JOSE AZURMENDI AYERBE. 2. liburukia. Gipuzkoako aurrezki kutxa probintziala.

Bi zatitan banatzen da 2. liburukia: lehenen zatitan (okurrentziak/pertsona) aldaera linguistikoa eta bestetik talde eta azpitalde soziolinguistikoa aukeratzen dira. Pertsona batek duen produktibitate linguistikoa kuantitatiboa eta talde eta azpitalde soziolinguistikoen batatzekoak ematen dira.

Bigarren zatian Donostia eta bere inguruko EGBko umeei egindako inkestatan lortu diren datuen ordenatze eta batatzekoaren ateratzea dugu. Inkestan lexiko aldeko produktibitatea aztertzen da, ingurune ezberdinetan sexu eta adin maila kontutuan hartuz.

J.C. LARRONDE IPARRALDEAN ABERTZALETA SUNA KRISIAN

Iñaki ZUBIONDO

Sabino Aranari buruzko tesi doktoral bat dauka egina Jean Claude Larondek; Hegoaldean erdaraz argitaratua. Baionarra jaiotzez, Bordelen ikasi zituen legeak, eta orain entrepresa kontseilari juridiko lana egiten du. «Enbata» astekariko erredazio kontseilukoa, hileroko izan asmoz sortu zen «Aburu» barruko eraskinaren arduraduna da. Historiarako zaletasun haundi bat.

«Kaietenian», gure squatter euskaldunen parez-pare, kafexka bat hartu eta «Musée Basque» delakora jo dugu. Itsuak ere igerriko lioke bi mundu direla. Baiona. Mila aldiz joan eta mila aldiz sentitu arrotz. Nola urrutiratzen gaituzten Bidasoa-gaineko zubiek!

Aipatzen duzun liburu hori tesia da, 1968an hasia eta 1972an bukatua. Argitaratu ordea 77an egin zen.

ARGIA.— Ikasketaz jurista izanik, eta beti arazo juridikoen inguruan ibiliz, nolaz aukeratzen duzu zure tesia egiteko Sabino Arana?

J.C. LARRONDE.— Garai hartan, ikasle ginenean, «Enbata» mugimendua zegoen, eta gu horko

gazte erakundean sarturik geunden, eta ikastaroak antolatzen genituen, bestealdetik zetorren jendearekin eta Monzonekin-eta. Eskolan ez bait genuen sekula entzun ezer ez Euskal nazio arazoaz, beste aldean ere euskaldunak bazirenik,... Hemezortzi urtetan hasi nintzen enteratzen euskal nazioaz, eta gure Herriak historia interesgarri bat zeukala. Garai zailak ziren haiek, eta

beste aldean ere gauza gutxi agertzen zen, denbora beltzak ziren; eta unibertsitate mailan azterketa batzuk egitea egoki iruditu zitzaidan. Iparraldeko batentzat beti ere erreztasun haundiagoak zeuden. Gero bai, gero atera da gauza ugari, eta ederrak gainera. Orduan ordea ez zegoen PNVko historiografia eta hagiografiak baino.

A.— Zein ikuspuntutatik aztertu zenuen Sabino Aranaren lana?

J.C.L.— Ideologiaren aldetik. Bere idazti guztiak aztertu nituen, egunkarietakoak,... Ideien mugimendu orokor batean eta testuinguru sozioekonomiko partikular batean kokatzen saiatu nintzen. Ideologia aldetik bakarrik saiatu nintzen beraz Sabino Arana aztertzen, eritzi korronte baten eramaile izan zenez, ekonomi testuinguru zehatz batean.

Geroztik aportazio aberatsak izan dira, Korkueraren lana, Solozabarena, ... Hala ere, jadanik orduan bi epoka bereizten genituen Sabino Aranaren pentsamenduan eta mugimenduan.

menduan. Batetik aporte karlista: Sabinok berak aitortzen zuen karlistismoagandik zeukan eragina; ideia karlistak daramatza, baina errebindikazio askoz afirmatuagoekin; karlistismoa garai hartan erregionalista espainola zen eta, Sabinok egiten du lehenbizikoz euskaldun abertzale aitormena. Baina aporte honen ondoan beste bat ere aurkitzen dugu: liberala, garai hartako burgesia txiki eta erdikoaren emaitza, askoz ere erregionalistagoa, ez hain independentista. Bi indar horiek elkarrekin bizi izan dira 1936 arte; «Aberri» eta «Comunión Nacionalista» direlakoetan agertuaz adibidez.

A.— Sabino Aranaren eraginik ikusten al duzu gaur egun oraindik PNV baitan, ala pasea da eta banderola beste baliorik ez du?

J.C.L.— Pasea dago, bai, baina bera izan da arazoa planteatu duena, historikoki euskal nazio arazoa planteatu zuen lehenengoa. Eta batez ere, aurretik ere beste batzuek planteatua bait zuten arazoa etnia mailan eta abar, Sabinok proposatu zuen termino politikoetan. Aldizkari abertzaleak sortu zituen, alderdi abertzale bat sortu zuen. Agustin Xaho eta beste hainbatez mintza gaitzke, baina Sabinorena izan zen lehenengo saio politikoa; bere meritua ongi aitortu behar zaio. Gero garaiak eta textuingurua aldatu egin dira ordea, eta ezin dira extrapolatu.

A.— Sabino Aranaren mailako pertsonaiarik ez dugu ikusten Ipar Euskal Herrian, Hegoaldetik begiratzut behintzat.

J.C.L.— Es dirudi asko egon direnik. Pierre Xarrittonen tesia irakurri berria dut, Pierre Broussain-ez egin duena. XIX. mende bukaera eta XX.aren hasierako euskaralari ospe tsu bat zen; Hazparneko alkate zen 1904an. Xarrittonek zera erakusten digu: Broussain Azkue eta Aranarekin harremanetan zegoela. Euskaltzaindiaren partaide sortzaileetako bat izan zen 1918an; 14 urte zera mazkien beraz Hazparneko alkate. Eta Euskaltzaindiko kideen definizio politikoa egiten denean Broussain abertzale, nazionalista, agertzen da,

«Ipar Euskal Herriko kazeta euskaldunetan ere, «Euskalduna» eta abar, ideologia frantses nazionalista zen».

paperetan ere bai. Atharratzeko kontseilari nagusi bat da agertzen zaigun beste bat, Constantin dokto rea. Bi horiek dira, nik uste, gure historiako abertzale zaharrak, bi kasu bakarrak. Hemengo joera ez bait da euskal nazionalismoa izan, frantses nazionalismoa baino.

A.— Zer dela eta ez da sortu zure ustez Ipar Euskal Herrian Arana bezalako pertsonaiarik, nahiz burges edo liberala baina abertzale? Orain dela gutxi izan da Itxasuko «Karta» haren hogeit urtehurrena, eta horren aurretik hutsunea nabari da.

J.C.L.— Baldintza ekonomikoak, gertaera kultural eta ideologikoak, aztertu behar dira. Gauza bat ikusi behar duzu: Errepublika frantsesak Ipar Euskal Herrian inplantatzea lortu zuen; eta Errepublikaren kontra (1880 inguruko urtetaz ari naitzaizu) korrante katoliko tradizionalista kontserbazale euskaldun guztia Frantzian zegoen erreazionarioen eta kontserbazaleenekin alineatu zen, Hegoaldean gertatu zenaren

alderantziz. Broussain bezalakoak banakak izan ziren. Kazeta euskaldunetan ere, «Euskalduna» eta abarretan, ideologia frantses nazionalista zen.

A.— Ipar eta Hegoaldeko egoera ezberdinak ulertzeko, askotan aipatu izan da elementu bat gure aldean: azken bi mendetako gerrak. Han nola edo hala Espainiaren kontrako kutsuko gerrak egin ditugula (edo zibilak behinik behin); eta hemen aldiz Frantziaren alde egin direla: bi gerra mundialak alemanen-eta aurka, Aljeriakoa,... Arrazoin oinarritzkoa al derizkiozu?

J.C.L.— Ziur, bai, herriaren mentalitatean oso bizirik dirau horrek, oraindik ere. Hegoaldeko gehiengo batek espainolen aurka egin zuten borroka eta hemen bi gerra Europa koak, eta baita aurrekoa, 1870koa ere, Frantziaren alde egin ziren. Horrekin jende nahasketa bat ematen da beti, eta horrek deseuskaldundu egin du Ipar Euskal Herria.

Eta gero beste xehetasun bati ere begiratu behar zaio: izan da jende bat Ipar Euskal Herrian, garrantzia haundia izan duen jendea, Elizak eta apezek lagunduak; Hiribarnegaray bezala, 14-ko gerra zaharreko «gudari-ohi» edo «ex-combattant»

«Ideologia tradizionalista, katoliko, nazionalista frantsesa ongi oinarritua zen hemen. Hiribarnegaray, gero Pétainen ministro, %90-ek bozkatu zuten»

«Enbata radikalizatu egin zen lehen urte horietan, Hegoaldeko errefuxiatuen, ETakoen, etorrerarekin».

tipoa egin duena, eta Petain-ekin ministrari izatera heldu zena.

A.— Frantziako Iraultzaren ondoren Iparraldean bizi izan den historia nola definituko zenuke, labur?

J.C.L.— XIX. mendea hiltzori ekonomiko eta sozial mantso bat izan zen. Gazteek garai hartan, familietako txikienean, Ameriketara partitu behar izaten zuten; XIX mendean ahuldu zen Ipar Euskal Herria, bai ekonomia aldetik, industriaz hustuz joan zen, laborantza ere apalduz.

XX. mendean eboluzio bide batzuk ikusten dira. Esan dezakegu 1940. urtea arte lehengo lerroan jarraitu du, tradizionalista, katoliko, nazionalista frantses,... Eta ongi oinarritua zen hau herriaren barnean. Hiribarnegaray, sufragio unibertsala zelarik, botoen %90-ek aukeratua izan zela, bere lurraldea Ipar Euskadiren barnealde osoa izanik. Eboluzioa bigarren gerra mundialaren ondoren hasten da. Politikaren eta ekonomiaren ikuspegi berriak azaltzen dira, «Mouvement Republicain Populaire» bezalako alderdiak sortzen dira; MRP da Euskal Herriari begira politika bat egiten hasten den lehenengoa eta ez da kasualitatea beregana Jean Errecart eta Michel Labeguerie bezalakoak inguratzea. Arazoen ikuspegi euskaldunago bat zeukaten.

A.— Iparraldeko abertzaletasunaren pizkundea duela hogeiturok «Itsasuko Karta» haren inguruan jotzen da, 1963an. Egia al da hori, ala

izan da beste mugimendurik lehenago?

J.C.L.— Bigarren mundu gerra aurretik eta bitartean ere izan zen beste mugimendu bat «Aintzina» izenekoa, mugimendu kulturala oso, Lafitte apezka bezalako jendeekin, eta Lapurdin finkatua batez ere. PNVko jendeekin—eta harremanetan zeudenak, baina beti kulturari lotuak, kontakto politikorik gabe. Eta era berean oso mugimendu kontserbazalea ziren. 1936ko hauteskundeetan, Estatu Espainolean bezala, borroka «Front Populaire» haren alde ala kontrakoa zelarik, «Aintzina» taldekoek botoa eskuinarentzat eskatu zuten. «Aintzinak» prezeski militanterik ez zeukan; euskal musikan, dantzetan eta abarretan interesatutako jendeek osatzen zuten. Benetan alderdi errejionalista bat zen.

Horregatik uste dut 1936-an «Enbata» mugimenduaren jaiotza izan zela garrantzizko lehen ekintza politikoa Ipar Euskal Herrian.

A.— Egin ezazu zure balorazioa «Enbatak» hemen suposatu duenaz.

J.C.L.— Mugimendu politiko bat, militanteak, kazeta politiko bat, ekintza militante bat, bai kulturari, bai politikan, bai ekonomian. Itxaropen haundiak zeuden garai hartan European jarriak, «Herrien Europa» batean, «Etnien Europa» batean. Enbata mugimendu nazionalista euskaldun eta federalista europar definitzen zen. Eta lehenengo aldiz Enbatak euskal nazioaren arazoa plan-

teatzen zuen hemen.

A.— Lehentxoago Michel Labeguerie aipatu duzu. Hegoaldekoek, hogeiturok gora dituzten euskaltzaleek, Labeguerie abeslari gisa ezagutzen dute: «Gure astoa Balaam», eta holako kantekin. Baina beste esanahi sakonago bat ere izan du Labegueriek Iparraldean.

J.C.L.— Labeguerie Enbatako zazpi fundatzaileetako bat zen; mugimendu politiko izan aurretik aldizkari bait zen 1960tik aurrera. Labeguerie Enbata zegoen bai kazeta sortzean eta baita mugimendua sortzean ere. Eta Labeguerieren bizitza puntu batek asko eragin zuen: 1962-an Ipar Euskadiko barnealdeko deputatu aukeratua atera zen; Enbatak sostengatu zuen bere karpaina osoa, lehenago aipatu dizudan MRP harentzat botoa eskatuz. 1964-ean Kanboko kontseilari nagusi zen, eta Kanboko alkate 1965-ean. 1967-an Enbatatik urrun aurkitzen da Labeguerie, eta zenbaki berezi bat eskaini zion aldizkariak, jadanik euskal nazionalista ez zela salatuz.

A.— Enbata, beraz, «Mouvement Republicain Populaire» horrekin elkarturik aurkitzen dugu. Ze alderdi mota zen hori?

J.C.L.— Zentroko alderdi bat zen, zentro demokrata bat, piska bat garai hartako apez progresistek—eta bultzatua. Euskal Herrian sekzio euskaldun bat egiten saiatu ziren, baina ez zen ongi atera. Enbata ere hastapenetan ideologia horretakoa zen; barnealdeko burgesia—txikiaren artean biltzen zituen militante asko, euskal gauzetan—eta interesa agertzen zutenen artean, inguru horretan gehiago mugitzen ziren alderdi Gaullistaren inguruan baino.

A.— Labeguerietaz gehiago hitz egitea merezi luke, zuk ezagutuko zenuen eta. Zergatik uste duzu aldendu zela abertzaletasunetik?

J.C.L.— Gauza asko esan daiteke arazo honetaz. Ikusi beharra dago Enbata radikalizatu egin zela lehen urte horietan, gero eta gehiago; Hegoaldeko errefuxiatuen, ETakoen, etorrerarekin. Horien defentsa hartzen du berehala. Gero eta gehiago Hegoaldekoak diren posizioetan alineatu zela uste dut. Hor eztabaida bat sortzen da... Ximon Haran-en kasua ere hori da: Enbataren lehenengo idazkari nagusia, alde egin zuen. Hor dagoela iruditzen zait arazo pertsonaletan baino areago

Labguerieren kasuaren oinarria. Bere ustez Enbatak ETaren jokoa egiten zuen, eta Labguerie, bai bere heziketarik, bai bere adiskideengatik,... PNV inguru batean zebilen.

A.— Ondoren Enbata radikalizatu egin zela diozu. Bada, dena dela, gertaera garrantzitsu bat bide horretan: Enbata lege izaera ukatzen zaio eta galerazirik geratzen da.

J.C.L.— Enbataren lehen aldia 1968ra heltzen da. Urte horretan hainbat gauza gertatu ziren: maiatz famatu hura, bere gertaera guztiekin. Eta Enbata gelditu egin zen. Eta berriro abiatzen denean, jadanik belaulaldi berri bat zetorren goraka. Kristiane Etxaluz Iruñeko gartzela-

A.— Hegoaldetik ikusiz, bi indar politiko agertzen zaizkigu lanean. Laguntza, batetik, eta Herri Taldeak bestetik. Halako ez dakit mesfidantza edo distantzia bai behintzat nabari da talde horien eta Enbataren artean. Behar bada zuek nahi zenuketen alderdi politiko beharrezkoa hortik ikusten ez duzelako. Zer dela eta ez da sortzen hainbeste aldiz aipatzen duzuen alderdi abertzale hori?

J.C.L.— Ez da arrazoi garbi bat, arrazoi pila bat dira elkarriz lotuak; eta agian bizi dugun desmobilizapen osoari, hemen bezala Europa osoan ezagutzen denari. Grupuskulok aparte, ez da finkatu alderdi abertzale bat. Enbataren ondoren EHAS izan zen; bere burua abertzale eta

«Abertzaletasuna krisian dago Iparraldean. Ekintza puntualetan egiten da batez ere lana, kultur asteak eta abarretan».

tik pasa zen, militante berriak lehen garaietakoak baino gogorragoak zetozen,... 1974-an debekatu egin zuen gobernuak. Aldizkaria ez, urte bete geldirik egon zen baina 1975eko urtarrilean hasi zen berriro. Pompidouk ebaki zuen beraz mugimendua- ren bidea.

Urte horietarako, hala ere, mugimendua zatitua zegoen, taldetxo pila batean. Kultur talde batzuk, batetik, politikan sartu nahi ez zutenak: Amaia, Mende-Berri,... Beste batzuk, askoz ere politikoagoak, ezker muturrekoak. Jadanik ez zen ordura arte bezala abertzalegoa talde batean bildua, Enbatak 1974 arte izaten jarraitzen bazuen ere.

A.— Eta zer da orain Enbata?

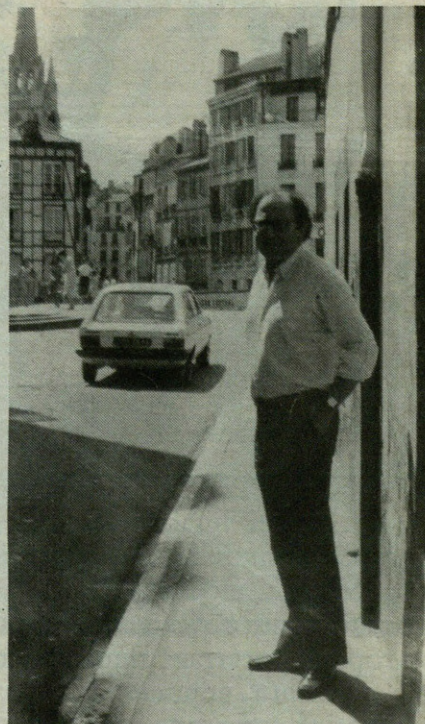
J.C.L.— Orain euskal astekari politiko bat da soilik, astekari abertzale bakarra. Eta beraz, beste abertzaleek kritika badezakete ere, Ipar Euskadiko politikagintzaren erdian aurkitzen da, informazio mailan esan nahi dut.

sozialista esaten zuen eta nahiz loturik ez egon Mitterrandentzat eskatu zuen botoa 74-an eta... Frakasatu zuen eta orain geratzen direnak talde horiek dira, soziologia aldetik oso karakterizatuak: gazteak dira eta gazteak bakarrik. Herri Taldeak herri bakoitzekoak dira, eta orain dela urtebete prentsaurreko haren ondotik ez da igerri koordinazio haundirik, edo borondate politikorik; aski difusoa da. Laguntza talde bat da, erakunde bat, zentralizatu edo babestua Baiona inguruan.

Abertzaletasuna krisian dago, bai, Ipar Euskal Herrian. Ez dago aukera, kultur asteak etabar, baina gizarte edo politika proiektu garbirik gabe.

A.— Sozialista frantsesekin zer gertatu zaizuen ere galdetu beharko dizut. Itxaropenak bai bait zenituzten Mitterrandekin.

J.C.L.— Itxaropenik izan bada, ari dituzte itotzen piskanaka. Hauteskundeen aurretik, 81-ean, pro-

mesa batzuk egin zizkiguten: Euskal Departamendua sortzea, hizkuntza minoritarioak babestea lege berri batez,... Eta bigarren itzulian Mitterrandi botoa ematea eskatu genuen 40 batek publikoki; bigarren itzulian ez zen hori ala Giscard besterik. Eta Giscardekin zer zetorkigun bagenekien: errepresio latza alde guztietatik. Horregatik eskatu genuen botoa Mitterrandentzat eta Destraderentzat. Ondorioz batzorde bat sortu zen, «Hitza-Hitz» izenekoa; agindua betetzea esijitzeko. Korsikarekin— eta zerbait egin dute, baina Euskal Herriarentzat ezer ez dator. «Hitza-Hitz» batzordeak azkenean balorapen bat egin beharko du, eta eztabaidak jasan duen hondamendia aitortu beharko.

A.— Ze etorkizun espero liteke Ipar Euskal Herriko politikagintzan? Zeren eta hurrengo hauteskundeetan, martxa honetan behintzat, ez bait da posible izanen sozialista bozkatzea, egiten ari direnarekin.

J.C.L.— Betikoa da. Ala abertzale garenez gure buruak afirmatu eta baldintza batzuetan konprometzu posible batera heldu ala Hexagono mailako alderdiek ekar litzazketen aurrerapen batzuen zain egon. Eskuina zein antieuskalduna den eza gutzen dugu, gaullistengandik, dubosqengandik ezin dugula deus espero. Sozialistak oso sinpatikoak dira, asko eztabaidatzen dute baina ez da ikusten emaitza zehatz eta egokirik.

BOTEREAREN GEZURRAK

B. Bakaikoa

Ba dira sei hilabete luze Espainiako Estatuaren erpinean PSOEkoek daudela, azken Urriko hauteskundeak irabazi ondoren. Azkenik, alderdi sozialdemokrata bat Espainiako Estatuko gobernuan ikusteko aukera izan genuen eta honek nolabaiteko itxaropena sortarazi zigun; «zertxobait aldatzeko» garaia iritsi zela pentsatu genuen, Franco eta Francotiarren gobernuen ustelkeriak ezagututa gero.

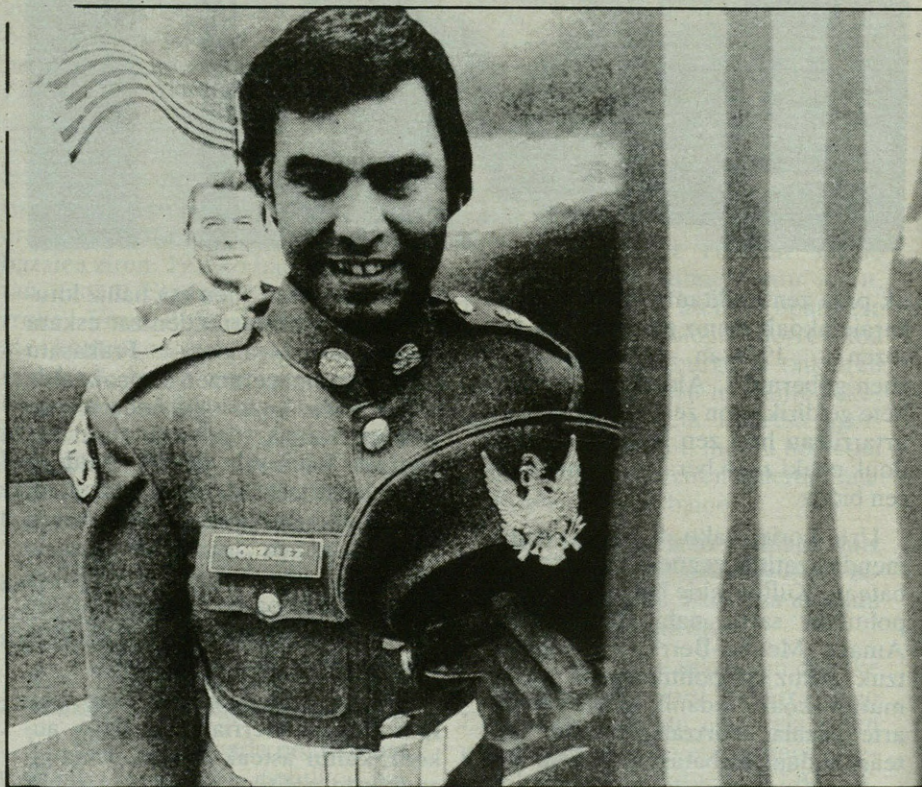
HISTORIA AHANTZIZ, PROMESAK SINETSI

PSOEek eskaini ziguna hauteskunde aurretik arlo askotan sailka daitezke: ekonomia, administrazio publikoa, askatasuna, e.a. Estatuko arazo larrienak sail hauetan zeuden eta lehen-bait-lehen konpondu beharrrak. Hori dela eta, 800 mila lanpostu berri sortuko zituztela gobernuan egongo ziren lau urtetan —oroi Alderdi Komunistari erreformistegia iruditzen zitzaiola helburu hau eta berauek milioi bat, gutxienez, sortu behar zirela esaten zuten—. Bestalde, administrazio publikoaren garbiketa egingo zutela baieztatzen zuten eta zer esanik ez askatasun publikoei buruz; askatasuna sakondu eta irmotu egingo zutela sinistarazi ziguten.

Jendeak, langileriak batipat, azkeneko 40 urte hauetako egoera ikusirik aho batez boza alderdi sozialdemokrata honi eman zion, ahaztuz ere honetako alderdien historia. Ahaztuta zegoen Alemanian Lehen Mundu-Gerra amaituta eman zen iraultzaz eta egoera hartan Alderdi Sozialdemokratak jokatu zuen paper kontrairaultzaileaz, langileak eta hauen erakundeak traizionatu bait zituen; ahaztuta zeuden Britainia Handiako Alderdi Laboristaren politikaz, honek beti kapitalaren alde

nak kalera daitezzen.

Egia galanta da eta hori aldizkari honetan esan zen, 800 mila lanpostu berri sortzea, lau urte barru, ezinezkoa zela; hori dela eta, ekonomilari batek baino gehiagok zenbait estimazio egin ditu eta beti demostratu da oso zaila dela helburu horretara iristea, horretarako Barne-Produktu Gordinaren hazkunde tasak ehunek 8-10 izan behar bait luke, pro-

apostu egin bait du... Halaz ere, PSOE garaile irten zen.

Baina ez da nahikoa hauteskundeak irabaztea, gero, emandako hitza bete egin behar da; bestela, kontuak eskatu egin behar zaizkio eta horretan saiatu, ahal den aguruena erre dadin edo kontraesa-

duktibitatearen hazkunde normal batekin, era horretan langabezi-tasa suntsituz joango litzatekeelarik, arrazoiezk 0 epe batean gainera.

800 MILA LANPOSTU BERRI NOLA SORTU

Produzkitia, oro har, langile ge-

hiago erabiltzen delako edo produktibitatea —langile bakoitzak produzitzen duena— ugaritu delako ematen da. Beraz, produkzioa gehi daiteke langile-kopurua aldatzeke mantenduz eta produktibitatea handituz;

baitere langile-kopurua gutxituz, baina gutxitxe honen tasa produktibitatearen hazkunde tasa baino apalagoa baldin bada, balio absolutotan noski, eta egungo egoera hau da: produkzioaren hazkundera positiboa da, nahiz zerotik oso hurbil egon eta produktibitatearena positiboa da eta harena baino handiagoa, haatik, langile gutxiago erabiltzen da. Kasu hau industrian eta nekazaritza produktiboan guztiz aplikatu daiteke eta gutxiago hirugarren sektorean, kontutan edukiz, arlo honetan sektore publikoa gaitz guztien hospiala dela. Eta hau dena izkutatu egiten digute gure agintariek, egia jakin ez dezagun.

Zentzu honetan, gobernuak eskuak harrapatu berriak ditu Soltxaga ministrariaren ahotik, honek 800 mila lanpostu horiek sortzea ezinezkoa zela esan bait zuen. Laneko ministrariak eta Alfonso Guerrak astirik ez zuten izan aurrekoak esanda-

koa gezurtatzeko baina frogak hor daude eta Industri Birmoldaketaren liburu - izkutuak - zuriak berriro agertzen digu gezurra-dela lanpostu horiek sort daitezkeenik.

Eusko Jaurlaritza ere ildo horretatik dabil. Enpleguaren estatistiken arabera, langabezia gutxitu egin omen da, zifretan 11 mila langabe gutxiago azaltzen omen dira. Baina honek ezer gutxi ikusi beharra du errealitatearekin. Langabeen kopura emplegu-bulegotan errejistratzen diren desenplegatuen zerrendekin osatzen du, bulego hauek gobernuarenak izanez. Baina honek ez du esan nahi langabe guztiak errejistratzen direnik, are eta gutxiago. Normalean, langile bat denboraldi batean errejistratu egiten da, bulego hauen bidez lan aurkitzeko itxaropena ez bait du galdu, baina ikusten duenean subsidioa amaitu dela eta ez dela ezertxo ere irtetzen, orduan, beste irteera batzuk ematen hasten da, irteera hauetariko bat merkatu beltza edo azpiekonomiara igarotzea izanez.

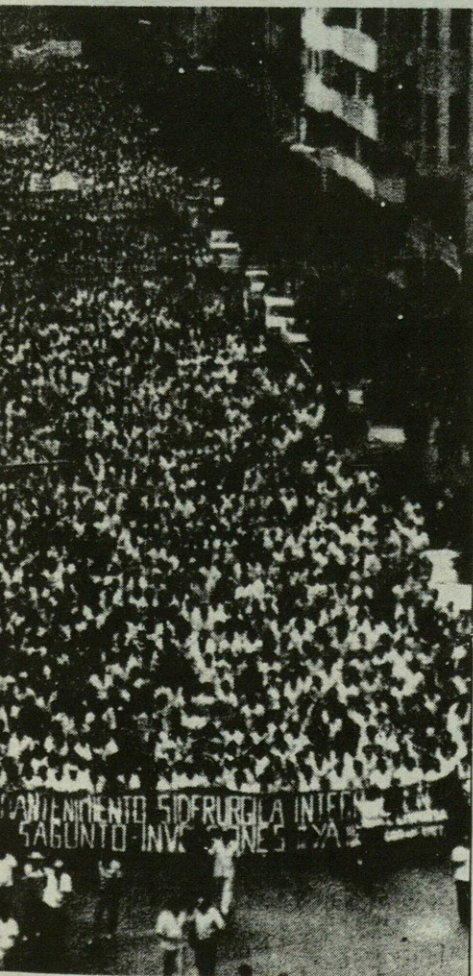
ENPLEGUAK SORTZEKO ERA BERRIA

Mikel Uranga eta Jose L. Herre-
rok atera berria duten liburuak di-
nez, Espainiako Estatuan azpieko-
nomiak (economia subterránea)
Barne-Produktu Gordinaren eh-
neko 20ren bat suposatzen omen du,
Italia izanez portzentai hori ehune-
ko 25 inguru duen estatua. Badirudi es-

tatu kapitalista gehienetan bi mota-
tako ekonomia azaltzen ari dela:
alde batetik estatuak kontrolatzen
duena, asegurantza sozialaren ku-
otak, ondasunen kalitateak, sozieta-
teen gainera zergal esijituz, e.a.;
bestalde, indar publikoek kontrolat-
zen ez duten ekonomia, guztiaren
laurdena izanez ekonomia honen
zama.

Garbi dago, egon ere, langile pilo
bat lanik gabe aurkitzen denean, ba-
koitza baldintza txarragoekin lan
egiteko prest egongo litzatekeela.
Hau da, asegurantza sozialik gabe,
alokairu apalagoekin, sindikatuen
kontrolpetik at, e.a. Era honetan,
kapitalaren marginak askoz ere han-
diagoak dira, bitarteko kapitalistak
ugaritzen direlarik honelako egoera
batean eta zeharka kapital finantzaria
irabazle irtetzen delarik.

Era hau da, ez guztiz gardena,
gaurregun lanpostuak sortzeko
modua eta ondorioz, tensio sozialak
baretzeko bidea, bestela, ehune-
ko 20 langile desenpleguan edukiz zaila
izango bait litzateke kaleetan ikusten
dugun pakea ezagutzea. Lehen, Es-
tabilizazio-Planaren garaian,
1958-1960, Europaruntz zihoan emi-
grazioari esker aguantatu zuen
Francok eta orain, azpiekonomiari
esker aguanta dezakeela PSOEek
esan beharko ote dugu? Honetaz ez
nago oso ziur, baina tensioen bi-
gunketa egon daitekeela ez dut za-
lantzan ipintzen. Beraz, egoera
honek irauten duen bitartean, PSO-
Ekoek jarrai dezakete gezurretan,
oraindik jendea altxatzeko ez bait
dago prest.

Carabanchelgo borroka

Berandu baina, iristen omen zaie ARGIA gartzela espainoletan dauden gure adiskideei. Berandu baina, iristen zaizkigu noizean behin adiskide espetxeratuen berriak ARGIAra, espainolek gero eta gehiago isten ari duten gartzela haundi hinetara. Horrela heldu zaizkigu Carabanchelgo presondegian oraintxe bi hila-

bete izugarrizko jazarkundea egin zuten preso batenak. Aste honetan «Txomin Izagierre» izenpetu nahi duen lagunarenak argitaratzen ditugu. Datorren asterako uzten ditugu borroka horien ondoren Puerto de Santa Mariara eramandako beste preso batenak. Aterako al ditugu azkar!

Doinua: Xarmangarria zira.

1983-ko maiatzaren hamabian, Carabanchelgo espetxean gertatutakoa.

Bertso hauek zigorra betetzen bukatu nituen

«Txomin EIZAGIRRE»

Egun hartan gauena
maiatzak hamaika
bokiak atez ate
banan banan deika.
Kabreaturik denok
altxa ta harrika
entzun genuenean
Puerto madarika.

Leihotik hasi ginen
galdetzen izenak
hogeitabi direla
bera doazenak.
Marruka bat besteri
nasturik barrenak
gogor egin beharko
bihar anai denak.

Ezin lo hartu inork
azken berriekin
goizero hiruretan
gauza berarekin.

Gaua aurrera doa
gure kezkarekin
gogortzen hasi gaitu
batak besteekin.

Etzanda denok erne
buru-belarria
begia kendu gabe
atean jarria.
Giltzak eta zerraila
hots izugarria
ordularian seirak
gaude itzarria.

Bokiak ari dira
zeldak irekitzen
gu beraiei begira
begiak handitzen.
Eztabaida hasi ta
beraiek larritzen
ordu erditik gora
istilu jarraitzen.

Berriz esan diete
aguro jeisteko
ezetz erantzun eta
pakean uzteko.
Mehatxatu gaituzte
zakurrak sartzeko
epe hamar minutu
beien egoteko.

Hauxe entzundakoan
bai jetxi presaka
bokiak bulegotik
atera bultzaka.
Barrikadak sarreran
altxa dozenaka
giltzak hartuta gero
burniak bilaka.

Hamarrak inguruan
sopletek ageri
ateak moztu nahaian
heien handikeri.

Sartzen ziren su txispak
jarri larriegi
barrikadak su hartu
hura ihauteri.

Keaz betetzen dena
hura une latza
arnasteko airea
toallaz arrantza.
Zapiak muturretan
birikan arantza
goitik behera beltzak
Olentzero antza.

Arriskuan jendea
itotzeko bertan
ireki genituen
ateak alertan.
Bonberoak zaldu
mangerak eskutan
aisa itzali zuten
sua zalapartan.

Atea bota dute
hasi da folklore
megafono eskutan
betetaz balore.
Negoziatu nahi dute
gure salbadore
komisario eta
Administradore.

Biak gora laisterka
datoz guregana
berbetan hasi dira
adierazten drama.
Monok une horretan
hasi beren lana
tiroka betik goa
hura panorama.

Bai guk erantzun ere
orduana batera
botatzen denetatik
zakurren gainera.

Gerla handitakoa
mutilak aurrera
behetik gora tiroz
burnik goitik bera.

Bote eta pelotaz
josirik kaiolan
hainbeste tiru hotsa
aditu sekulan.
Zakurrak igotzeko
beraz nahiko lan
osorik hartu zuten
hamabik aldean.

Esan ziguten «Fuera!»
zeldatik binaka
histeriko zegozten
dirudi zaunkaka.
Orma kontra jarrita
iletik tiraka
galdetzen gure armak
non daude bullaka.

Goitik behera ongi
monok katxeatu
gero jeisterakoan
ugari kobratu.
Ostikoz eta porraz
bizkarrak beltzatu
haien nahia kulataz
buruak zulatu.

Berriz ormaren kontra
zerrenda pasatu
denok zutik irudi
esklabu merkatu.
Furgoira kateatuz
batzuk abiatu
bestek mazmorretara
monok eskoltatu.

Aisa sartu digute
zigorra etsaiak
okerrago daudenak
Puertoko anaiak.

Hantxe ikutzen dira
infernua sabaia
apur dezagun PUERTO
horra gure nahiak.

Bokiei jarri arte
muturren gitarra
ez diegu kenduko
aurpegitik farra.
Lasai sartu barruan
tiro barra-barra
bide hau izango da
benetan bakarra.

Ez dugu nahi gartzelik
egindako urrez
guttiago damutu
legerik mesedez.
Irtenbide bakarra
K.A.S. da derrigorrez
«Herri askatu arte
behintzat pakerik ez!

GORRIA ETA BERDEA ZEIN BERDIN DIREN

Gerezi-garaian ibili al zara inoiz arbolara igo eta gereziak jaten? Arbolapetik erraz ikusten al dituzu gaineko gereziak?

Marrubiak biltzera joandakoan beste lagunek baino marrubi gehiago ala gutxiago ikusten duzu?

Muxikei igertzen al diezu helduak dauden ala ez, eskuz ukitu gabe?

Kotxe gorri, berde ilun edo marroi ilun bat igarotzen denean, jakiten al duzu zein koloretakoa den, edo eta «kotxe ilun bat» esaten duzu?

Seguru al zaude goardia zibilen kotxeak berdeak direla eta militarrenak marroi?

Eskolan maiz galdetu izan al diezu lagunei, zein lapitzez margotu paisaia, edo beste halako?

Inork esan al dizu «Ikasi behar du behin betirako koloreak bereizten».

Honela ibiltzen da daltonismoa duena, edo bestela esanda, daltonikoa dena.

ERITASUN BAT DA

Gaiso dagoenak normalean jakiten du gaiso dagoela, besteak beste modutara jokatzeko ikusten dituelako, mina duelako, eta abar. Daltonikoen artean ezagutzen ditut 40 urtez gorakoak eritasun hau bazutela ez zekitenak. Harrigarria, ez?

Hala da, eritasun bat da, begietako eritasuna, hain zuzen. Euskaldunen artean oso zabaldua eta, agian %5 dira gizonezkoetan eritasun hori dutenak, eta %0,25 emakumezkoetan.

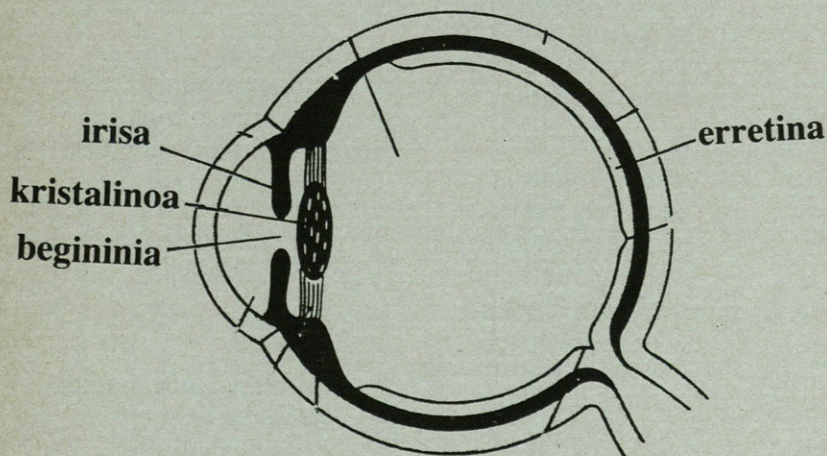
1. Irudia

Kanpotik ez da begietan ezer igeritzen, ez du miopiarekin edo astigmatismoarekin zer ikusirik. Begi barruan dago okerra. Badakizue argia begiaren barnera sartzen dela beginititik barna eta kristalinoak erretinaren gainean kontzentratzen duela.

Erretinan bi zelula-mota daude: **Bastoiak**: hauek ez dute kolorearekin zer ikusirik, hauei esker zurigris-beltzak bereizten ditugu zuribeltzeko telebistan bezala; **Konoak**, hauek dira koloreak antzemateko ardura duten zelulak eta hauek dira, hain zuzen, daltonikoei hondaturik dituzten zelulak.

NONDIK NOLA SORTZEN DA?

Herentziaz datorkigu eritasun hau eta gurasoz haur igarotzen da, ez gurasoek eta ez haurrek horren kontra ezer egiterik ez dutelarik.

Jakina da gizakiok 46 kromosoma ditugula, 23 aitarengandik hartuak eta beste 23 amarengandik; beraz, 23 pare ditugu. Hogeitahirugarren pare sexu-kromosomarena da. Pare horrek erabakitzen du mutikoa ala neskatoa jaioko den. Sortzeune bertatik geratzen da erabakirik hori, espermatozoide ernaltzaileak X ala Y daramanaren arabera. Horrela, XX duena neskatoa izango da eta XY dena mutikoa.

Kasualitatea da baina kromosoma horietan daude kokaturik koloreak bereizteko egitura anatomikoak determinatuko dituzten geneak. Hau da, kromosoma horietan zer informazio dagoen halako izango da mutiko ala neskato horren kolore-ahalmena.

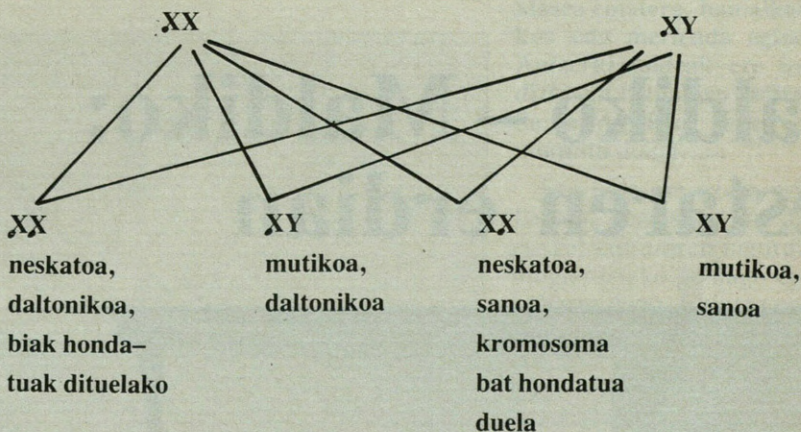
Y kromosoma X baino txikiagoa da, eta gene asko falta zaizkio. Horregatik amarengandik jaso duen X kromosoman dagoen informazioa besterik gabe agertuko zaio mutikolari zenbait ezaugarritan. Bestela esanda, kromosoma-pare bakoitzean informazio genetiko bikoiztua dago, bat aitak emana eta bestea amak emana; bi informazio horien artean gero oreka bat sortzen da batzuetan aitak emandako informazioa bistaratuz eta besteetan amak emandakoarenak. Bi informazioen tarteko ezaugarria ere ager daiteke, hau da, ez aitarena eta ez amarena agertuz.

Daltonismoaren kasuan, horra beste casualitatea, Y kromosomari falta zaion zati horretantxe dago kokaturik koloreak bereizteko ardura duten gene-multzoa. Beraz, Y kromosomako geneak ezin dira egon ez ondo edo ez gaizki, ez daude eta kitto. Orduan, kolore-gaitasuna X kromosomako geneak determinatzen dute. Nesketan XX daudenez, eta bietan dagoenez informazio hori, nahiz eta kromosometako bat hondatua egon, bestea sano baldin badago haurra sana izango da, nahiz eta bere kromosoma bat akestuna izan. Horregatik dira gutxiago emakumezko daltonikoak.

Ipini dezagun adibide bat eta ikusi zer gertatzen den. Egin dezagun aita daltonikoa dela. Zer esan nahi du honek? Aurrez adierazi den bezala, bere X kromosoma izurraturik duela. Eta egin dezagun amak ere kromosoma bat hondaturik duela; ama sana izango da, beste kromosoma sana duelako. Ikus irudian zer gerta daitekeen:

Ama,
sanoa,
baina X kromosomako
geneak hondatuak
dituena

aita,
daltonikoa

Horrelako kasu batetik konbinazio guzti horiek sor daitezke. Horrela, emakumezko daltonikoren bat ezagutzen baldin baduzu, ziur bere aita daltonikoa dela, eta gizonezkoa baldin bada daltonikoa dena, edo ama daltonikoa da, edo sana (kromosoma gaiso bat duena). Ama daltoniko baten seme guztiak daltonikoak izango dira.

GRABEA AL DA

Berez ea luke grabedade handirik jende normalik ez balego, ez da daltoniko izateagatik inor hiltzen. Baina gizarte honetan gehienak sanoak direnez, izugarriko sinbologia dago muntatua koloreen inguruan, eta gaurko egunean industria eta moda eta abar.

Gogora itzazue, esate batetarako, zenbat koloretako bandera diren munduan, nazio bakoitzak berea eta gero kasu batzuetarako gorria, berdea edo zuria (hondartzetan e.b.). Argiek ere badute beren esan nahia, semaforoek, itsas untzia arriskuan denean, kotxeetakoak, polizienak. Erropa munduan edozein kolorek ez du beste edozeinekin konbinatzen. Futbol ekipo bakoitzak baditu bere koloreak. Pintura-mundua da bestea, gure etxe eta hormak honako edo halako kolorez pintaturik daude, halaber, lehio eta atak.

Horra kolorearen flash txiki bat, kolorez inguratuak bizi gara, ugaztunek dituzten kolore ahalmenak ditugulako. Intsektuak bagina, beste muntaia bat izango genuke.

Mundu koloretsu honetan daltonikoa galdurik dago. Ikasten du moldatzen, askotan isilik egoten, kontuz ibiltzen, koloreaz ez gehiegi balia-

tzen gauzak identifikatzeko orduan. Pentsatuko duzue, ezin dela egun osoan ikusten duen gauza bakoitzaren kolorea galdetzen ibili, handik bi segundutara ahazteko.

Esan behar da ez direla daltoniko guztiak gradu berekoak, batzuek gorria, berdea eta marroiak nahastuko dituzte soilik, beste batzu urdinak, arrosa eta moreak ere bai, etab.

Lanbidea aukeratzeko orduan oso garrantzizkoa da zure gaitasuna eza gutzea, eta ume-umetatik bada hobe. Lanbide asko dira daltonikoak izan ez ditzakeenak, adibidez, ezin du primerako karneta eduki, etxe-pintatzaile izan (bai pintxe, noski, nagusiak esandakoa eginez), erropa-denda edo pintura-dendako arduradun edo dependiente izan.

Gure ikastola eta eskoletan, umea sartzen den momentuan jakin behar harko litzateke eritasun hau baduen ala ez. Garrantzi handia eduki lezake bere jokabide asko ezagutzeko. Gainera, askotan, matematika edo bestelako kontzeptuak adierazteko koloreak erabiltzen dira; pentsa haur gajoa trantze horretan. Eta behin heldua izanez gero, ez dago zer egirik daltoniko batekin, gehienez ere, DALTONIKO ANONIMOAK taldeak sortu eta elkarren kontsolamendurako bilerak egin aldian behin, gizarte «normal» honetan gertatzen zaizkien mila gorabehera, abentura eta estripizoengatik farra algaraka egiteko. Eta, zenbait kasutan, daltonikoek igartzeko moduko seinaleak erabil daitezten errebin-dikatze.

Martxel Aipuzrua

1983-06-27

Iruñean, Sanferminetan, nora jo?

Zaldiko – Maldiko: festaren erdian

Euskaldunok oraindik ere hiri haundietan «sioux»ak baino bakanagoak garela gauza jakina da. Bilbo aldean, Gasteizen, Donostialdean bertan... Ezin izan bestela Iruñean ere. Eta lanak izaten ditugu 700.000 ez-normalok hirietako gure kideak kausitzeko. Nora jo Iruñean, zein zultara agertu Sanferminetan? Hor daukagu ZALDIKO-MALDIKO. Udaletxetik pauso batera, horratx.

Mikel Taberna, Beratarra, Mikel Burgi, Uxuekoa, eta Juan Jabier (ezin ulertu abizenik!) izan ditugu solaskide Zaldiko-Maldiko elkartean. Azken bi hauek euskaldun berriak, elkarteko erdiak baino gehiago bezala. «Zaldiko-Maldiko oso pertsonaia maitatua da Iruñean. Izan ere bada hemen «Gigantes y Cabezudos» deitzen diren konpartsa horietako bat eta horko partaide da elkarte honi izena ematen diona. Oso izen iruñarra, beraz, eta festari zuzenki lotua».

Holako elkarte bat, beste lekutan ere dauden gisara (Donostiako «Arrano-Beltza», esaterako), sortzeko asmoa orain dela hiru urte sortu omen zen. Ingurune bat beharrezkoa dela euskaraz bizitzeko, hainbat eta garrantzizkoago euskaraz osoki ikasteko asmoz dabiltzanentzat. «Eta hola hasi zen projektua zabal-tzen, gau eskoletan eta. Batzorde eragile bat antolatu zen, asmoa mamitzen hasi eta 60 lagun inguru biltzen ginen Reparadorasetan».

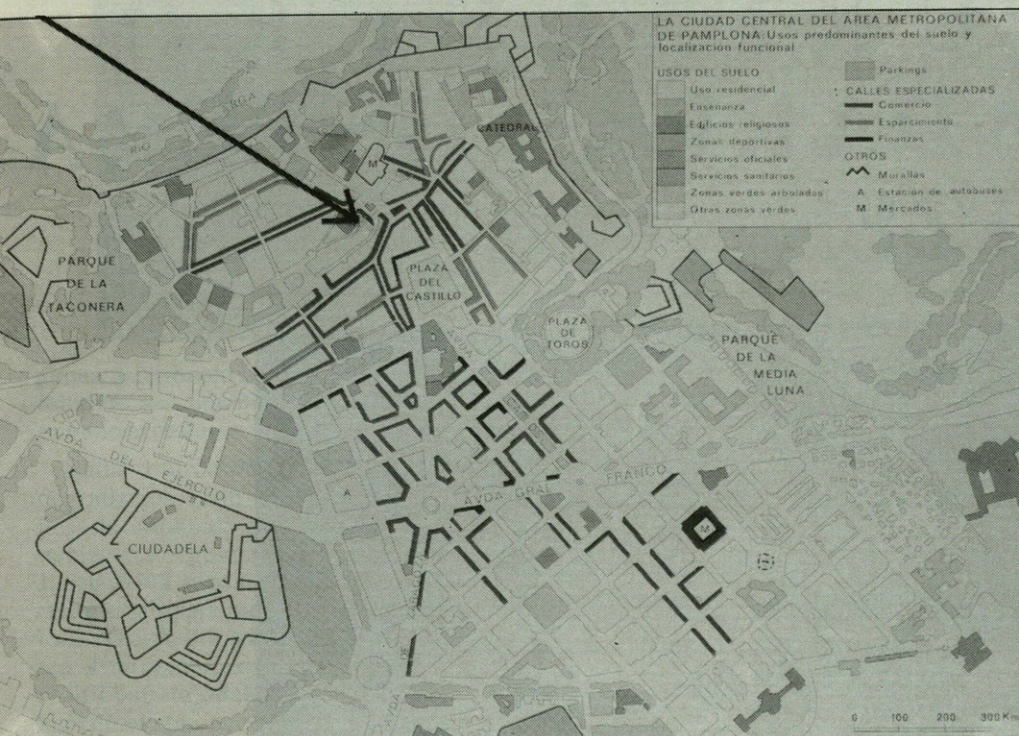
Urtebete lokal bila ibili ondoren, atzeman zuten bat, Mercaderes kalean; auzokideekin eta udal-txearekin-eta sortu ziren

arazoak zirela medio utzi behar izan zutena. Eta ondoren oraingo lokal hau aurkitu zuten, Udaletxetik gertu dagoena, pasadizu batetik paseaz. Alokaturik daukagu, eta egia esan diru asko sartu behar izan dugu: berrikuntzak direla, udaleko paperak direla..., ba al dakizu, «industrias nocivas, insalubres y peligrosas» omen gara. Dena dela, azkenean lortu dugu baimena bideratzea. Sutegia martxan jartzea falta ba-zagu ere».

Iruñean saltsa sortu

Ez da, ez, «Zaldiko-Maldiko» hau Iruñean egiten den lehenengo saioa. Arturo Campion euskaltegiak ere zabaldu zuen orain dela urte batzuk antzeko helburuekin taberna bat; porrot egin zuena. Eta hala ere, beti geratzen da zalantzaz: «Ez ote zaren ghetto bat sortzen ari, zure burua marjina-tzen. Eta zalantza hau Nafarroan are eta gogorragoa da; gau-eskolan edo inguru zehatz batean euskaraz egiten duzu; baina beste guztia erdal-duna da. Eta ikara sartzen zaizu, alegia euskara zabal-tzeko orde-z ez ote zaren ghetto batean isten ari. Alde horretatik gure helburua argi eta garbi daukagu: ekitaldiak antolatu... ingur-uan proiektzio sozial bat eduki».

120 bazkide ditu orain-goz Zaldiko-Maldikok; Iruñeko beste peña eta elkarteek baino gutxiago. Eta 200 bazkide izateko asmoa behin eta berriro errepikatzen digute. Bazkide izateko, bestalde, baldintza askorik bete beharrik ez dago: euskaraz mintzatzea eta hileroko kuota bat ordaintzea. «Une hone-tan 700 pezetatako kuota bat daukagu ezarria, eta

biltzen dituk, EKBkoak, talde batzuk honera inguratzzen dituk euskarazko klasea ematera, hamaiketakoa edo merienda eginez. Antzerki taldeak ere izan dizkiagu bizpahiru alditan, Santa Agedako eskea ere muntatu diagu...».

Eta hala ere ez da aski. Iruñea bezalako hiri bat euskal kulturaren inguruan mugieratzeko gehiago egin beharra dago. Ekintza ugariak zabaldu, gero eta jende ugariago biltzeko, koto itxi izateko arriskua baztertzeko. «Horretarako jendeak eginkorra izan behar du, sailak dibertsifikatzu, ekintza berriak sortuz... Baina hori ez da bi egunetan egiten!». Sanferminen ondoren ekin beharko gogor.

Sanferminetan guztion zain

Iruñea Sanferminek markatzen dute. Esan ohi da, hilabete lehendik ezin dela beste ezer montatu; besterik ez bait dabil aidean. Eta Sanferminetan, Iruñea zaharraren erdi-erdian, Udaletxearen aldamenetan, metro gutxitara, taberna elkarrekin montatu dute, Zaldiko-Maldikon, elkarteak berak eta Arturo Campion euskaltegiak. Orain arte, alde politikoekin-eta batean jartzen omen zuten barraka Campioneakoak; baina aurren elkarte honetan.

«Diru piska bat biltzeko aitzakia polita da eta zer esanik ez: euskal giroa jartzeko ere bai. Jakin bezate euskaldun guztiak hemen izango dutela giro gozo bat enzierroaren ordua arte».

Ondoan daukazue Iruñeako planoaren gainean markaturik non dagoen Zaldiko-Maldiko. Zer gehiago nahi duzue? Ez dabil esan ARGIAk jendea biltzeko ahalmenik ez daukanik. Biba zuek eta aupa Sanfermin!

ARTASO

200 lagun izatera iritsiko bagina hori jeistea lortuko genuke. Jakina, elkarte batean sartzeko sarrera-diru bat jarri beharra dago; guk hasieran 12.000 pezeta ipini genituen; eta gainera gero, bat zela bestea zela, diru gehiago luzatu behar izan genuen». Gaur egun sartu nahiko lukeen bazkide berri batek 15.000 eta 20.000 pezeta artean jarri beharko lituzke.

Diruagatik inori ez litzaioke, hala ere, oztoporik jarri nahi; eta erreztasun guztiak ematen direla esaten ziguten. Hori alde batera utzirik, Zaldiko-Maldikon zenbat euskaldun berri dagoen ere aipagarria da. Erdiak baino gehiago bai, seguru, zerrendari errepaso txiki bat emanaz jakin ahal izan dugun bezala. «Euskara desertu batean bizi da Iru-

ñean», aitoritzen zigun Uxuekoak, «eta estatistikek diotenez 15.000 euskaldun baldin bagara, denok ere oso sakabanatuak bizi gara, erabat desgirotuak». Eta guztiak aho batez baieztatzen zutena zen duela bi urte ezagutu zen euskalduntzearen gorakada nola gelditu egin den. Arazo hori, ordea, ez da Iruñekoa bakarrik. Hemen ari gara Baskongadasetakoak ere, arazo guzti horiek konpondu behar zuten HABE flamante eta guzti, buruhauste horri bueltaka.

Euskal ekintzak ugaritu

Berez bazkideentzat egoten dira elkarteak zabalik; baina bazkideren bat dagoelarik beste norbait ere inguratzzen bada gus-tora zerbitzen zaio Zaldiko-Maldikon, ikusi

dugun bezala. Aste osoan dira, dena dela, ekitaldi eta abar. Astelehenean salbu; egun horretan itxirik bait dago. Astearteetan bertolari eskolakoak biltzen dira, dozena bat lagun, zortzietatik aurrera. Asteazkenetan biltzen dira juntakoak. Ostegunetan berriz hemendik aurrera taberna gisan zabaltzeko asmoa omen dago.

Ostiraletan antolatu dira Zaldiko-Maldikoko ekitaldirik gehienak. «Edozein gairi buruz, mota guztietako solasaldiak antolatu dizkiagu, inguruan 40-50 lagun bildu direlarik. Akonkagua, Euskal Tebista, Ubarmin klinika, Transiberianoa, Aizu aldizkaria, Argiñarena bertsolaria, Irrati alternatiboak, «Sabel» taldearen happening bat... Euskal Herrian Euskarazkoak ere hemen

Martxa ekologista izango da Uztailaren 24an

BUSTURIALDEKO ITSASADARRA OSTERA KEZKATZEN

Zain Dezagun Busturialdea eta Gernikako Taller Ekoloji-koak informaziorako hitzaldi batzu prestatu dute hurrengo 11tik 24arte, Busturialdeko itsasadarraren prolematika azaltzeko eta gaurregun dagoen konfusioa eta ezinformazioa gainditzeko. Antolatzaileentzat oso garrantzi handikoa da kezka zabaltzea eskualdeko eta Euskal Herri guztiko jendearengan, «zeren itsasadarra salbatu egin behar da eta nahiz azken urteotan pausu inportanteak eman, hondamendira erortzeko arriskua dauka oraindik itsasadarraren bizitzak».

Goiko horrez gain, mementu hau oso delikatua da zeren norma subsidiarioak, Aranzadiren ikerketa, eta Eusko Jaurlaritzak egindako eskualdeko plan jeneralaren aurreprojetua modifikazio eta eztabaida epean daude, ez da ia inolako informaziorik zabaldu kalean eta interes partikularra duten talde batzu eratu dira ertzetako herri batzutan beren

aldeko presioa egiteko eta itsasadarraren degradaziorantz abiatzen dituzten itzuliezinezko planak aurrera eramateko.

DEGRADAZIO BATEN ONDORIOA

Propietario talde hauek Eusko Jaurlaritzak egindako «aurreprojetuaren aurkako puntuak exijitzen ari

dira, zeren ez daude konforme ezta beraiek lurrari emaniko espekulazio balioa galtzeko prest ere. Aurreprojetuan lur batzu ez dira urbanizable moduan jartzen, eta beste kalifikazio bat hartuz etxeak eraikitzeko oztopo handiak jartzen dira edo debekaturik dago. Honen aurrean gogor jarri dira eta preziozko taldeak eratu dituzte, Busturia eta Arteagan kasu; baina

gunea pertsonok lurrari balio espekulatibo bat eman diotelako da, eta ez balio erreala».

Baita loturik dator egun dagoen degradazioa Zain Dezagun eta Taller ekolojikoak azaltzen dutenez, nahiz eta egokitzen hartu Eusko Jaurlaritzak itsasadarraren eta inguruaren zaindapean dituen asmoak, toki askotan eta udaletxeen pasibitate kontutuan delarik «txapuzeo jarraitu bat eta udaletxeen arteko deskoordinaketa» agertzen da, bide illegalak zabaltzen dira paduretaraino, txaletak eraiki e.a. interes espekulatioak aurrera eramanez.

ORDENAZIO PLAN BATEN ESKE

Horregatik zonako talde ekolojista bi hauek «Euskal Gobernu eta Bizkaiko Diputazioaren aurrean ordenazio plan bat eratu dezatela» eskatzen dute, «non argi eta garbi esan behar baitu nola, non, eta zer egin daitekeen, eta eskualde guztirako norma iraunkor batzu ezarri, zeren ezin zaio utzi udaletxeari bere udalean koto pribaturik egitea».

BARIANTEAK BEHARREZKO?

Kriterio argi batzuren falta da ageri eta ezkoordinaketa ere bai bi-dearen barianteen kasuan eta «berplanteamendu orokor bat merezi dute», oraindik Gernikako barianteen kasuan ez da argi ikusten horren beharrik, ezta zergatik egitearen azalpen bat ere. Taller eta Zain Dezagun taldekoek galdera edo duda bat planteatzen dute: «ea zona edo eskualdeak ahal duen baino jende gehiago hartu beharko luke eta inguraldean dagoen populazioa eta medio fisikoaren artean dagoen

oreka edo ekilibrioa desentabilizatu zen eta gehiago deuseztu. Barianteak egiteak komunikazioak erosoagotzen ditu baina kontutuan hartu behar da dagoen oreka». Balorazio multikriterio bat egitea eskatzen dute non populazioa, ekolojia, lana, erlazio sozialak, e.a. estudiantuko zen ikuspegi global bat edukitzeko. «Estudio sakonaren ostean erabaki beharko litzateke ea bariantetik egitea merezi duen ala ez».

ALPERRIKAKO GASTOAK EBITATU NAHIRIK

Espektatiba ekonomiko batzu azaltzen dutenez oraindik hamar urteko epera «crecimiento cero» egongo omen da, eta datu hontatik kontraesan bat agertzen delarik, eta «akaso ez da beharrezko izango halako gastorik egitea».

Azkenik zaindapan politika apropos batetara nahi dute iritsi taldekook, non kontrolatzeko erak posibleak gertatzeko errepresentazio zabal bat eduki beharko dute, indar politikoak, itsasadarraren alorrean dabilen taldeak e.a. osatuz eskualde mailan koordinaturik eta degradazioaren aurkako freno bat izan dadin.

KONZENTRAZIOA ETA EKINTZA UGARI

Martxa eta konzentrazio ekolojista bat antolatu dute Zain Dezagun Busturialdea eta Gernikako Taller Ekolojistak Uztailaren 24rako, 11etik 24ra gaiari buruz hitzaldi sorta egongo delarik. Egun itsasadarrak sufritzen duen degradazioaren kontrako eginkizun hauek efektu disuasorio bat eragin dezakete espekulazioa aurrean eta antolatzaileek

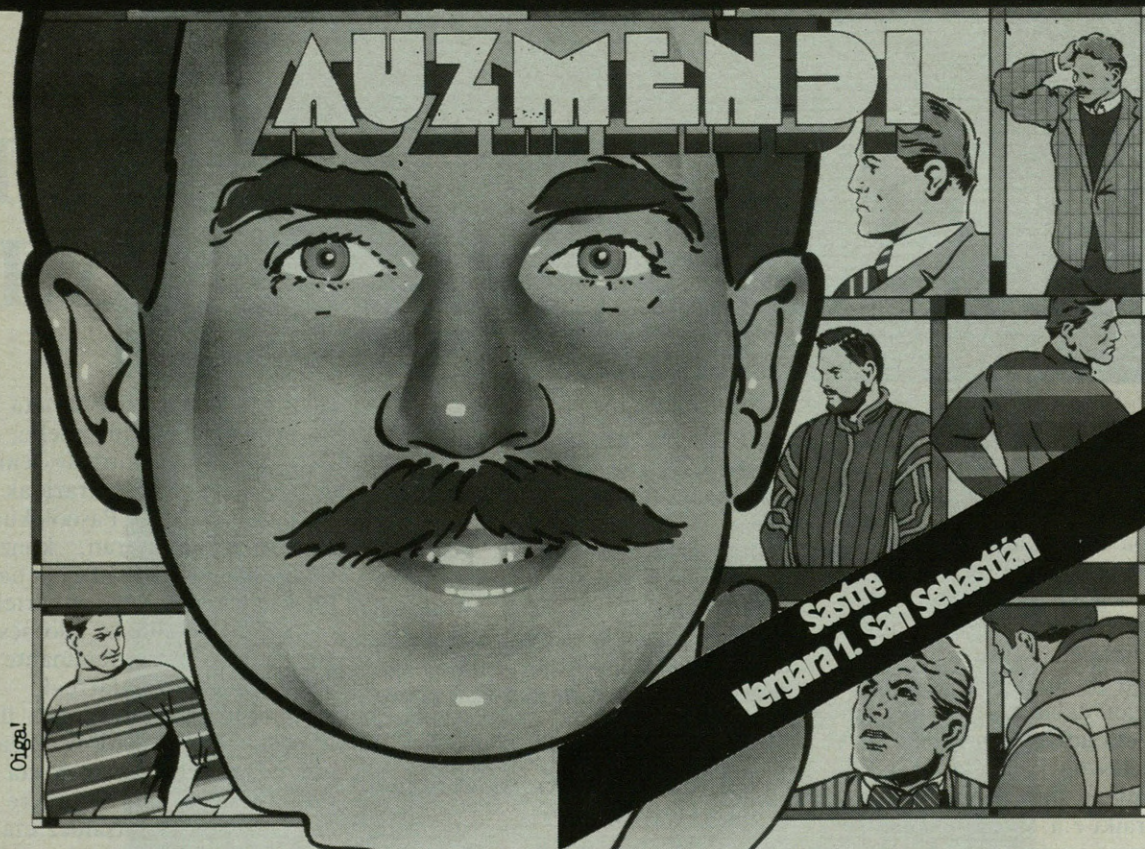
eskatzen duten argibide eta kontrol komisioak kontutan izateko. «Itsasadarra—Parke Naturala» lemaz goizeko 11etan konzentrazioak izango dira Gernikako Paseolekuan eta Bermeoko Lameran, konzentratu ondoren martxa alaitsu bat hasiko da bizikletaz, oinez, enkartelaturik, baltsaz edo txalupaz, edo beste edozein medio ezkontaminante batez. Txarrangak. Fanfarreak. Martxa Axpe—Busturikoerreileno ilegalara arte, han bainu ekolojista izango da betebeharrezko; teatroa eta bazkaria. Zaramak non bota ere izango da. Geroztik, arratsalde eta gauetz, Axpeko jaiekin enpalmatzeko aukera dago.

HITZALDIAK ERE, NAHI ADINA

Bestalde, tokia oraindik segurtatu gabe dagoelarik, Uztailaren 11tik 24arte hitzaldiak izango dira, hitzaldiez pausu inportante bat eman delarik oraingoan: estatu mailan dauden beste esperientziekin eta teknikoekin harremanetan jarri dira orainarte Euskal Herriko jendearekin bakarrak konektatu izan dutelarik arte-roko urteetako hitzaldietan. Hitzaldiotara pertsona hauek daude segurtatuak, gero beste batzu ere izan daitezkeelarik: Jesus vozmedioano, Sevillako abokatua eta Doñana parkeko patronatokoa; Francisco Martinez Salcedo, gobernu zentralerako «Medio Ambiente»ko subdirektora; mementu honetan medio ambienteko legea nola dagoen azaltzeko; Diaz Pineda Aranzadiren ikerketari buruz; Anton Azkona biologoak kontaminazioari buruz; Anton Aranburu eta Agirregoitia Jaurlaritzatik; Miguel Reguero Oxinalde «Parke naturaletan haziketa ambientalari» buruz; eta Zizurkilgo zonako esperientzia agraioa.

KANKO

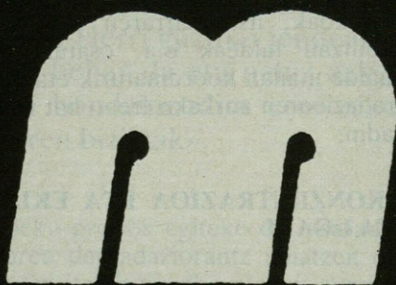
Horixe da Auzmendi. Bitxia. Berezia.

**Sastre
Vergara 1. San Sebastián**

Donostiako estiloa.

**kirolzaleen
zerbitzutan**

miner

donostia

271050 eta 270447

EUSKARAREN INGURUAN BI INKESTA: ALDERAKETA ETA BALORAPENA

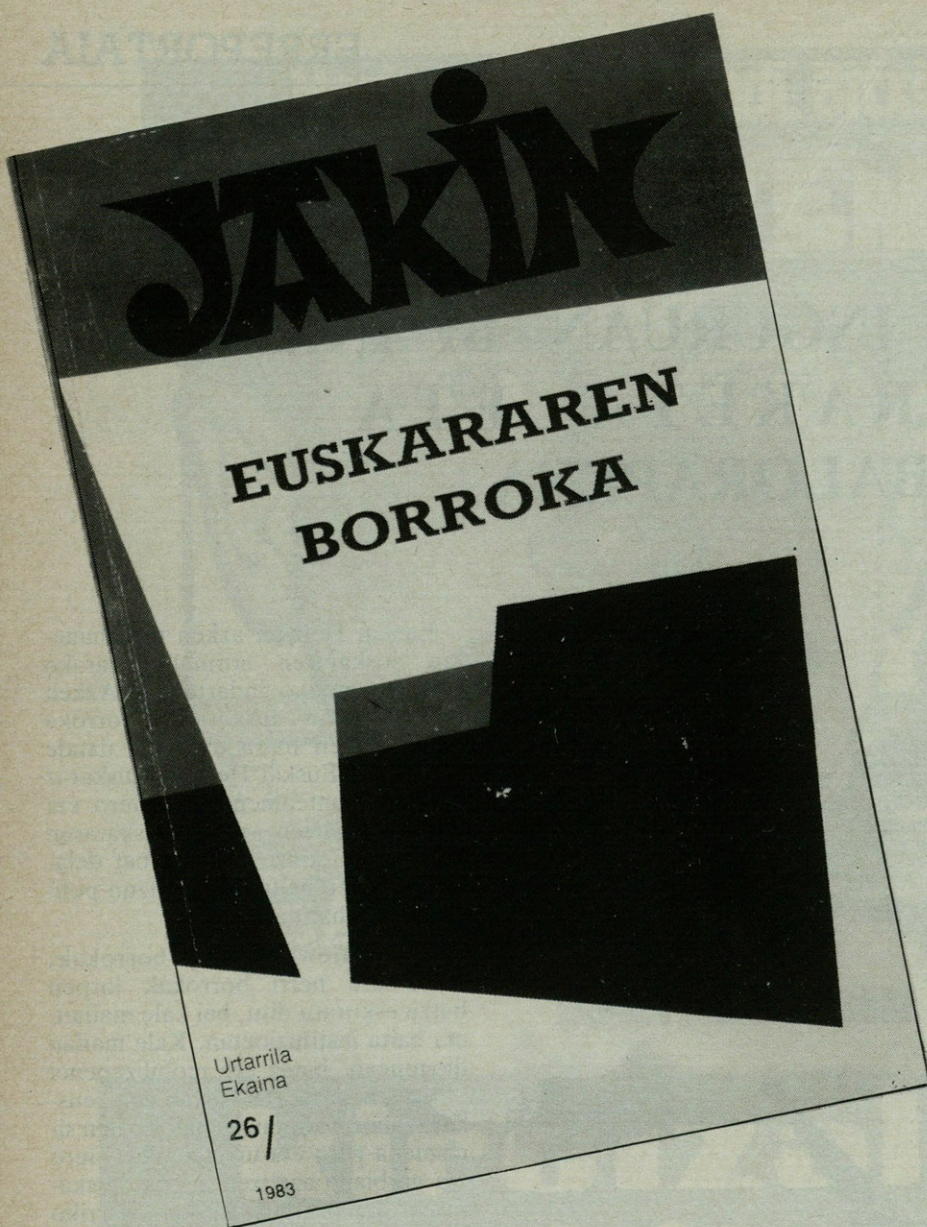
Berahala agitaratzekoa da, SIADECO-k euskararen inguruan lanean dabilen talde eta pertsonen laguntzarekin egindako Gipuzkoako Euskararen Erabilpena neurtzeko inkestaren erresultadoak.

Ez dugu orain eta hemen inkesta honen erresultadoen zerrendarik emango beste arrazoien artean oraindik ez ditugulako, baina argitasun batzu eman nahi genizkioke gure irakurlegoari, batez ere orain dela gutxi JAKIN-en agitaratu baita beste inkesta bat, eta SIADECO-rekin lanean ibili direnekin hizketan, nahiko erresultado ezberdinak espero direla esan ziguten. Hau dela eta erresultado berri hauek ezagutu baino lehenago, SIADECO-ren lana egiten ibili den jendearengana joan gara, eta zer izan den eta zein desberdintasun duten bi inkesta hauek jakiteko asmoarekin. Zuentzat guretzat bezala argitasun piska bat emateko asmoz eta bi inkesten emaitzak baloratu ahal izateko egin dugu lantxo hau.

Euskal Herrian azken urte hauetan euskararen normalkuntzarako borroka nahiko indartu da. Azken urte hauetan euskararen borroka globalizatzen hasia da. Hor daude AEK, eta Euskal Herrian Euskaraz taldeen planteamenduak. Gero eta garbiag azaltzen ari da, euskararen arazoa ere, arazo politiko bat dela, eta hala den neurrian erantzun politiko bat behar duela.

Euskararen aldeko borrokak, batez ere herri borrokek lorpen batzu eskuratu ditu, bai kale mailan, eta baita instituzioetan. Kale mailan diogunean, batez ere mobilizapenei buruz ari gara eta kalean ere, euskara laboratoriotan salbatuko den sinismena gero eta urriagoa da. Gero eta garbiago azaltzen ari da, euskararen arazoa eta Euskal Herriko arazo guztiak, loturik daudela eta honen konponbidea ez dagoela instituzioen eskuetan bakarrik uzterik, eta ezta ere herriaren eskuetan bakarrik. Bakoitzak bere bete beharra du, eta bien artean sortzen den tirabiren ondorioz euskara normalizatzen doa. Ezin dira Euskal Telebista, Euskadi Irratia, eta azken garai honetan hainbeste aipatzen ari den euskal egunkaria ahaztu. Bestaldetik lehenengo aldiz gure udaletxetan zinegotzi batzuk euskara bakarrik erabiltzeko erabakia hartu dute, eta horrek, itzultzaileen beharra sortu du. Badakigu gutxi dela, gehiago behar dela, gauza asko ez doazela behar den bezela, baina kontutan eduki behar dugu gure esperientzia ez dela haundiegia maila horretan.

Azkenik eta sarrera hau bukatzeko, gaurko gaiari heuts diezaiogun. Urte honen hasieran Gipuzkoan zehar, herriko taldeen eta jen-

dearen bidez Diputazioak finantziaturik eta SIADECO-ren babesean, Gipuzkoako euskararen erabilpenaren neurketarako inkesta soziolinguistikoa martxan jarri zen. Dagoneko bukatzen ari da lana SIADECO, eta berehala erresultadoak jakin araziko ditu. Dato hauek ez ditugu, eta gainera dato guztien azalpena eta azterketa egitekotan, beste era batetara presentatu beharko genuke lan hau eta benetan askoze zabalagoa izan beharko luke.

Nondik sortu da beraz artikulo honen beharra? Orain dela gutxi JAKIN-ek argitaratu zuen Eusko Jaurilaritzaren babesean egindako euskarari buruzko inkesta bat. Bertan beste herrialdeen artean Gipuzkoa ere agertzen zen, nahiz eta Nafarroa ez agertu, eta bertan eman diren datoak eta SIADEKO-ren datoak desberdinak izango dira. Guk eman na-

hiko genukeena zera da, bi dato hauen desberdintasunaren oinarria eta interpretazioa, bi inkesta hauen desberdintasunen arrazoia eta balioa, eta azkenik zertarako balio duten azaltzea.

Bi inkesta hauen desberdintasunak haundiak dira, eta arrazio askorengatik desberdinak dira bietan erabiltzen diren metadoak, arloak, eta arazoak ere desberdinak direlako, eta ondorioz erresultadoa, eta erresultadoaren interpretazioa ere desberdina izango da.

Eusko Jaurilaritzaren babesean eta JAKIN-en argitaratutako inkesta erraldoan, euskarari buruzko galdera batzu jartzen dira, eta gero beste datoekin bezala jendeak erantzun duenarekin konputadoran jokatuz azterketako datoak agertzen dira. Inkesta honen arloa beraz biz-

tanlegoa da, eta biztanlegoa baka-
rrik. Ez dira bertan ezertarako sar-
tzen ez publizitatea, ez euskararen
erabilpena idatzia edo ahozkoa eta
abar...

Inkesta honek, arazo batzu ditu, eta benetan kontutan hartu behar-
rak, batez ere interpretazio garaien
edo konparazioetan hasteko ga-
raiean. Erraldoa egitean ezin daiteke
bertan euskarari buruzko galdera ge-
hiegi jarri, eta beraz jartzen direnak
oso anbiguak izan daitezke, batez
ere erantzuna pertsonal mailan uzten
delako, eta norbaiti euskaraz dakien
ala ez dakien galdetzean oso gauza
desberdinekin buruan erantzun ber-
bera eman daiteke cako, eta zer esan-
ik ez zerbait dakitela erantzuten
dutenean. Zer da zerbait, zer esan
nahi du ikasten ari dela, ikasten hasi
zela eta utzi duela, lehen zerbait ba-
zekiela eta orain gutxiago.... Irakur-
tzen dakizu galdetzen denean, eta
bai edo ez esaten denean zer esan
nahi da, edo idazten dakizu ala ez
galdetzean... Zer ikusi haundia du
ere zein girotan mugitzen den jen-
dea, euskaltzalea, indiferentea,
etsaia.... Horrelako mila arazo sor-
tzen dira, eta beraz horrelako in-
kesta bat egin ondoren gauza zehatz
gutxi lortzen direla esan beharra
dago. Lortu daitezken ondorioak ba-
karrik orientatiboak dira eta politi-
koki erabiltzeko balio dute, baina
askoze gehiago ez.

Beste inkesta berriz, SIADECO-
ren zuzendaritzapean euskararen in-
guruan dabiltzan talde eta pertsonen
egin dutena, eta berehala erresulta-
doak emango dituen erabat desber-
dina da alde guztietatik begiratuta.
Lehenengoa eta nagusia, aurrekoan
jendeak euskaraz dakien ala ez jakin
nahi beharrean, subjektibotasun guz-
tiak barruan direlarik, ERABIL-
PENA neurtu nahi du. ARTZE-k
zion bezala. Hizkuntza bat ez da gal-
tzen ez dakitenek ikasten ez dute-
lako, baizik eta dakitenak erabiltzen
ez dutelako. Beraz garrantzitsuen
erabilpena da, eta erabilpenaren
neurketa du helburutzat bigarrenak.
Erabilpena non? Gizarte harreman
normaletan erabilpena ematen den
tokitan, kalean, plazan, tabernan,
elizan, udaletxean, dendetan,... eta
gainera bai idatzia, eta baita mintza-
tuarena ere. Alde taldeek egin du-
tena. Alde batetik ikutzen dituen
arloak denak ez badira ere, lan mun-
dua ez bait dago, eta familia giroa
ere ez, askoze gehiago direlako.

Beste aldetik metodo aldetik diferentea delako, lehen esan dugu, aurrekoan erraldoa duela oinarritzat, ba honek ez. Metodologia aldetik, Gipuzkoako herri guztietan denbora jakin batean eta egoera zehatz batzutan eta ordu eta egun batzutan, herrietako eta auzoetako toki zehatz batzuetan, belarria jarriaz eta begiratuaz eta kontatuaz jaso bait dira datoak, eta hor jasotzen diren datoak ez dira batere subjektiboak, eta kaso batetan eta bestean subjektibitate piskabat badago ere, bestean baino gutxiago beti. Inkesta honetan ikutu diren arloak hauek izan dira:

- Kaleetan eta enparantzetan, euskararen presentzia idatzia, eta mintzatua, erosketa orduan, poteoa orduan (haurrak, helduak, zaharrrak).

- Elizetako euskararen erabilpena idatzia eta mintzatua.

- Udaletxetako funtzionario eta kontzejalen euskararen erabilpena eta bertako paper errotulo eta delakoen euskararen presentzia idatzia. Gauza berbera juzgadotan.

- Frontoiean eta plazetan jolas arruntetan, hau da antolaturik ez daudenetan euskararen erabilpena.

Metodologia honekin egindako inkestak askoze subjektibotasun gutxiago dute, baina halaz ere badi-tuzte arazo batzu, inkestalariak pa-perak betetzeko orduan irakurri du-tena berdin jartzea, hau da denak beti balore absolutotan, edo porzen-taietan, seriotasun berberarekin lan egitea, eta herri guztietan egitea. Beste arazoetako bat zera da, in-kesta honek, beste inkesta guztiak bezala kosto bat du, eta beraz dirua-ren arabera sakonagoa edo azalego-koa egin daiteke. Berehala aztertuko den lan honek, eta jaso duen dirua-ren arabera. Gipuzkoa herri alde osoko erresultado oso onak emango ditu, baina eskualdeei dagokienean batez ere orientagarriak izango dira, eta horrela kontsideratu beharko li-rateke, eta herri mailarako ez dute balio, muestra txikiegia delako.

Erresultadoak argitaratu ez badira ere, lan horretan ibili garelako, eta egunero euskararen munduan gabil-tzalako, beldurrik gabe esan deza-kegu, Siadeco eta taldeen artean egindako lanen datoak benetan bel-durgarriak izango direla, eta beste inkestako erresultadoekin ezer gutxi ikustekorik izango dutela, eta kontu-

tan eduki beharrezkoa da, dato hauek Gipuzkoakoak izango direla, beraz herrialde euskaldunarenak, eta euskaldunduenarenak, beste herrialdetan zer gertatuko litzatekeen kontuak atera.

Hau horrela izango balitz zein ondorio atera genitzazke?

Asko: Lan hau egin beharko da, eta benetan serioski egin beharko da. Hau idazten duenak behintzat ez du zalantzarik jartzen erraldoko eta azken inkesta honetako erresulta-doak erabat desberdinak izango di-rela. Atera daitekeen konklusioe-tako bat zera izango da, jendeak eus-

BASES PARA UN FUTURO PLAN DE
ACTUACION EN FAVOR DE LA
NORMALIZACION DEL USO DEL EUSKARA

SIADECO

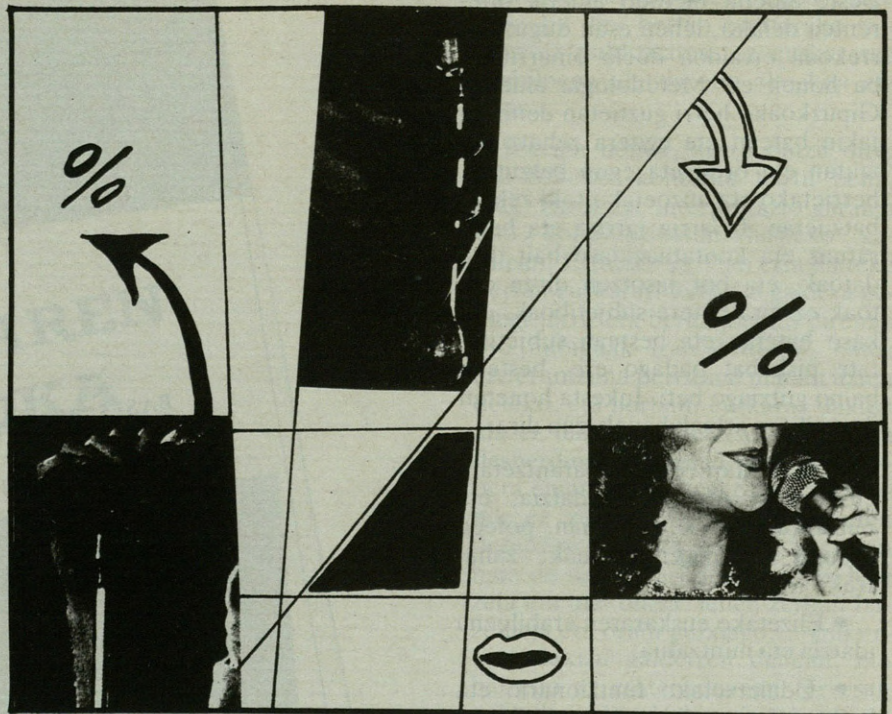
kara baloratzen duela, eta jakin ba-dakila adierazi nahi duela, baina erabiltzeko orduan ez duela erabil-tzen, eta erabiltzen ez den hizkuntza hiltzen dela. Beste ondorioetako bat zera da, gaur egun euskarak lan egi-teko gutxitan balio badu, kalean era-biltzen ez bada, publizitatean erabil-tzen ez bada, komunikabietan gutxi, eta abar... kondizio hauetan euskara irakasten ibiltzea orain arte ari garen bezala behintzat ia balio duen ala ez... Gipuzkoan erdiak eus-kaldunak izanik erabilpena hau bal-din bada, beste herrialdeetan gu-txiago beraz batez, eta beraz euskara normalizatzeko erabaki politiko eko-nomiko gogorragoak hartu beharko

direla, plangintza orokorra denon esku hartzez orain egiten hasi behar dugula bestela beranduegi izango dela eta abar... Euskal Herrian Euskaldun garenok euskara hutsez hitzegiten hasi beharko dugula, horrela mila eskolatan baino euskaldun berri gehiago egingo baitditugu... Honek jendea aurka jarri ez dezan pedagogia sozial bat prestatu, kontzientiazio kanpaina haundi eta asko egin... euskararen mugimendu inguruan organizatu eta euskararen arazoaren birplanteamendu serio sakon eta gogor bat egin beharko da, edo alde batera utzi.

Arazoa benetan larria da, eta honen erantzukizuna denak dugu, bai herriak eta baita instituzioek. Badakigu herriaren borrokaren bidez bakarrik instituzioak martxan jartzen direla, edo pottegiten dutela balio ez dutelako, edo bertan daudenak balio ez dutelako...

Hurrengo pausoak zein diren behintzat nahiko garbi dago:

Alde batetik lehendik egin den, eta orain agertuko den inkesten erresultadoak kontrolatu, aztertu eta interpretatuko dituen talde bat sortu herri mailan. Ondoren herri guztia jakin arazi beharko litzaizkioke azterketaren ondorioak eta interpretatzen lagundu erakutsiaz. Instituzioei Gipuzkoan egin den inkesta hau beste herrialdeetan zergatik egin ez den jakin araztea eskatu. Vascon-

gadasetan Eusko Jaurlaritzari. Nafarroan Diputazioari, eta Ipar aldean Gobernu edo dagokionari, eta presioa egin inkesta hauek egin ditza- ten, gu laguntzeko prest gaudela jakin araziaz Gipuzkoa mailakoa egin bada, orain herrietakoa egin, Tolosan egin zuten bezala Inkesta hauen periodizitate bat lortu beharra dago zerbaitetarako balio behar badute behintzat. Jankin behar dugu aurrera edo atzera goazen, ondo edo

gaizki gabiltzan eta horretarako inkesta hauek askotan egin behar dira.

Hau guztia egingo ez balitz, bi inkesta hauei, Liburu Zuriari gertatu zaion gauza berbera gerta dakioke, hau da liburutegiko tako berri bat bihurtzea, eta ezertarako ez erabiltzea.

Besterik gabe agurtu genituen E.H.E.-ko kide hauek.

ARLANTZ

ARGIAREN HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN DEITURAK

Helbidea

Herria

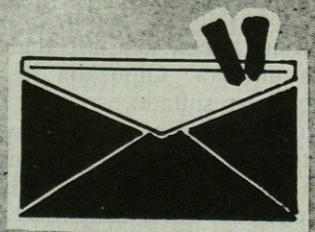
Probintzia

Banku edo Aurrezki Kutxa

Sukurtsala

Zenbakia

SINADURA

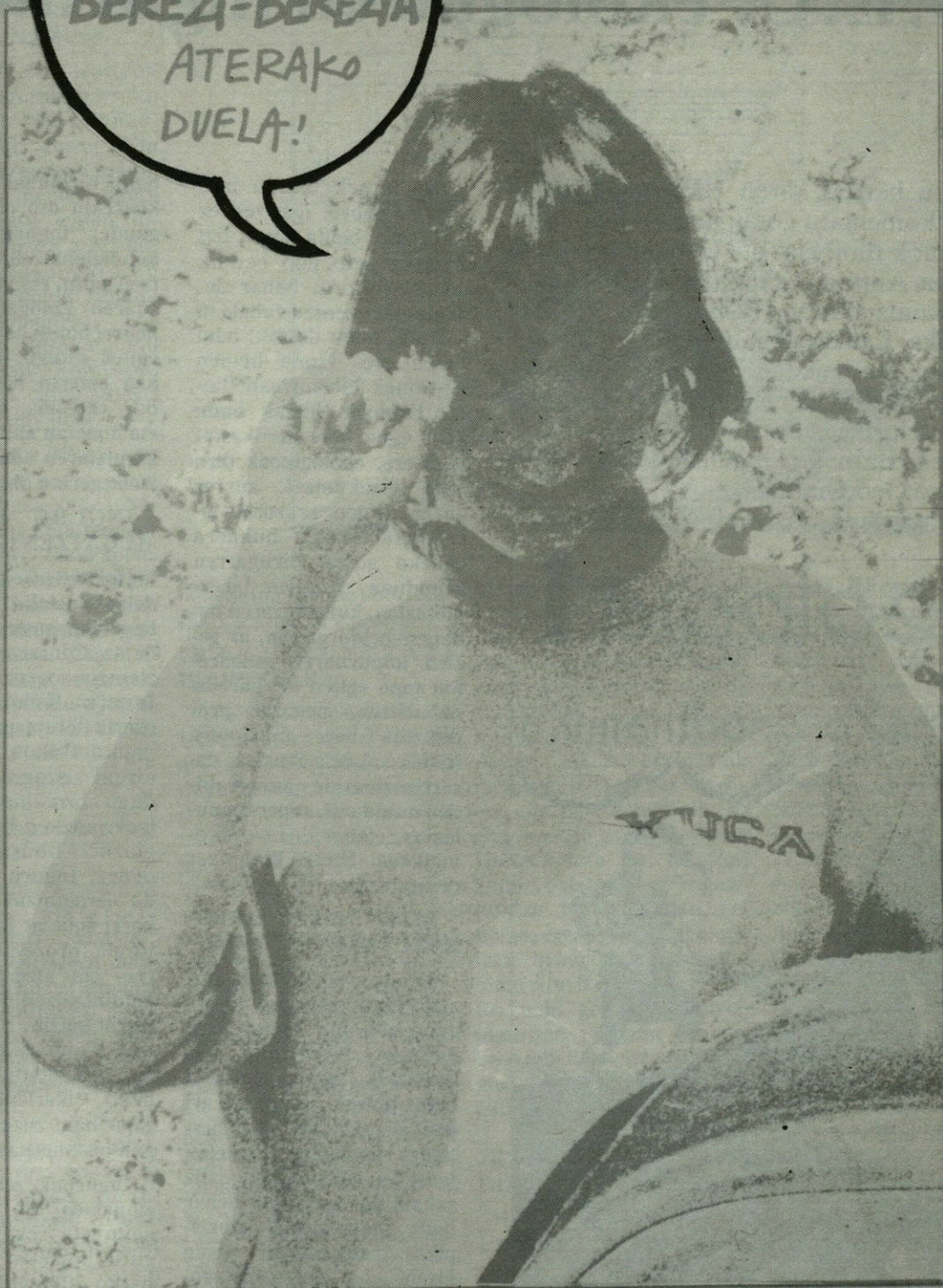
ARGIA astekaria
Ramonenea etxea, behea.
Virgen del Carmen, z/g

Donostia (12)
T. 28 33 99

BADAKIZUE
AZKEN TXISMEA?

AIZU!-K
UDAKO ALE
BEREZI-BEREZIA
ATERAKO
DUELA!

*uztailan, hainbat eta hain-
bat gai interesgarritz beteriko
ale berezia izango duzue
zuen eskutik. EZ AHAZTU
UDA HONETAN ALE DOBLE DUEN
AIZU! EROSTEA!!!*

UEU: ONGI AL GOAZ GURE UNIBERTSITATERUNTZ?

U.E.U. ekologiaren inguruan

Aurkeztu berriak diren UEUren azken liburu biak komentatu gura nuke oraingo honetan. Liburuok Biologiaren eta Geologiaren ari dira, lehenengoa Antton Azkona biologoak idatzitako ikerkuntz-liburua (Limnologia eta Termodinamika Laukarizko urtegian), eta bigarrena Iñaki Antigüedad geologoak (Agustin Larrea eta Koldo Nuñez ikasleek ere parte hartu dutelarik) idatzitako testu-liburua (Geologia 1: Barneko Geodinamika, Geologia 2: Kanpoko Geodinamika).

Izenburuek ikusita inolako erlazorik igartzen ez bada ere behin apur bat aztertuz gero ildo beretik doazela aitortu behar da, ekologiak, zentzu zabalean hartuta, duen ildotik, hain zuzen ere. Hona hemen Anttonek hitzaurrean dioena: Ekologia hitzak badu gaur egun bere arrakasta. Izañ ere, ekologikoak dira egun gizakumeak aurrez aurre dituen arazorik larrienetarikoa: bukaera gabeko gosea Hirugarren Munduan, itsasoaren larexplotazioa, kutsaduraren hedapen-beldurgarria, ur gezen kopuruaren mugarekin topo egiten ari garela nabaritzea, nekazaritza produktzioa bere maximora iristen ari dela ikustea, desertizazioaren aurrerabidea munduan, superpopulazioa, etabar. Arazo ekologikoak, beraz. Baina zer demontre ote da Ekologia?

BIZIDUNETAZ ARDURATUTAKO ZIENTZIA

Orain arte ekologia ofiziala Biologiari oso lotuta egon zaio, eta Antton bera kezkatzen da horretaz: Zailentzarik gabe ekologia bere bideak urratzen ari den zientzia da, eta, bestalde, biologoen eskuetan jausi den gai hau, gai guztiz zabala da, zabalegia behar bada, naturalistek ezarritako tradizioaren pisua jasan behar duten biologoentzat. Bai, horixe da, ekologia gai guztiz zabala da: Bizidunetaz arduratuko da,

baina bizidunak inguru fisikoarekin oso osorik lotuta gaude; inguruak zeharo kondizionatzen eta modelatzen gaitu, eta guk ere inguruaren ezaugarri fisikoak neurri handi batetan aldatu egiten ditugu. Inguru fisikoa aztertu beharra dago ba, ekologia egiterakoan, eta honetan abiatuz ez dago Zientziaren adarrik erabilteke geratu ahal denik.

INGURU FISIKOAK MUGATZEN GAITU.

Horitxe uste dut abiatzen dela benetako ekologiaren benetako sustraia. Bizidunetaz arduratzen da, beraz zientzia soziala dugu hori. Inguru fisikoarekin oso osorik lotuta gaude, beraz inguru fisikoa (lurra, ura, airea) ezagutu beharra dugu bizidunetaz arduratzeko, azken batez Geologiaren liburuan esaten denez: Inguru fisikoa ezin da «eragintza» baten euskarri soilizat jo, oreka naturala (prozesuen atzeragarririk eta atzerazintasuna) baldintzatzen duen elementutzat baizik. Bizitza ondorioa baino ez da, lur-ur- aire elementuen etengabeko elkarlanaren ondorioa, hain zuzen. Ez dezagun ba kausatzat har!!!

Inguruak zeharo kondizionatzen eta modelatzen gaitu eta seguru asko inguru horretan topatu behar dugu geure nortasunaren sustraia. Erriberako baserriarrak eta Goierrikoak ez omen dira berdi-

nak, Bizkaiko baserritarak eta arrantzaleak ere nortasun desberdinekoak dira. Beraz, lurralde konketu batetan desarroila deitekeen ekonomia ezezik bertako lagunak arteko harremak sozialak ere inguru fisikoak moldatzen ditu neurri handiak.

Ekologiaren Neutritasun Ezina

Eta hemen azaltzen zaigu Ekologiaren barruko beste eremu bat, soziologiarena, hain zuzen. **Eta guk ere inguruaren ezaugarri fisikoak neurri handi batetan aldatu egiten ditugu**, eta hauxe da bizidunok progresu-garaian mundura zabaldu dugun frutua: kontsumoa. Eta orain ikasi dute mundu muu batetan kontsumo materialaren etengabeko hazkuntza ezina dela.

Geologoeek «Geologia Soziala» esan duten gaian honela azaltzen dute: **Naturaren jagotea eta baliakizun berrien zakurapena adiskidetu al dira inoiz?** ez dirudi, Gizarte honetan oinarritzko aldaketarik gertatzen ez deino. Eta momentuz, gertatu ez denez, bigarrena hartu dute jomugatzat. Beraz, Ekologia ezin neutrala izan eta politika ere sartzen da horretan. Ekologismoa eta Anbientalismoa bereiztu beharra dugu.

Zeinek esan du zientziak eta letrak elkarretik aldendu beharra dagoela? **Ez dago Zientziaren adarrik erabiltzeke geratu ahal denik** dio Anttonek gero, eta geologoeek beren aldetik Tricart-ek esandako zerbait ekartzen digute burura:

La nature ignore totalment notre decoupage en branches du savoir, qui resulte seulement d'une «commodité» que se sont inventé les chercheurs. Hau ez da unibertsitate ofizialean ikasten, baina UEUn baldintzan ezin ho-

beagoetan gaude horretarako. Probetza gaitezen!!

IRAKASKUNTZATI IKERKETARA

Hona hemen bada UEUK atara berri dituen azken liburu biak. Esan dugunez bata ikerkuntz-liburua bada, bestea textu-liburua, biak Ekologia bidetik dabilzanen erabilgarri. Lehenengoan urtegi baten azterketa egiten du Anttonek orain arte oso ezaguna ez den ikuspuntu batetatik, itzulezinezko termodinamikaren ikusmiratik, hain zuzen. Metodologia berri baten planteamendua beraz, lan berrien sustagarri. Bigarrenean Geologia Orokorra izan daitekeenaren lehen urratsak ematen dira bere bi tomoetan zehar. Gure Planeta honen dinamikotasunaz ohartzeko aukera, eragin sozialak ere nonnahi tartekatzen direlarik.

Aipagarria ere, bigarren

honetan Fidel Azkoagak burutu duen lana berak ondo darabiltzan lapitz koloredunez. Gauzarik serioenak ere umorez esanda serioagoak dira. Baina, beno, liburuak hortxe dagoz, irakurle eta erabiltzaile zain. Idatzita dagoena ulertzea erreza da, ez dagoena da zailen!! **Baina Unibertsitate bat, Euskal Unibertsitate bat, irakaskuntza baino zerbait gehiago, edo asko ere gehiago izan behar da.** Ikerketan oinarrituriko Unibertsitatea nahi genuke, beraren inguruan jazotzen denarekiko edo dagoenarekiko begiak zabalik dituen Unibertsitatea.

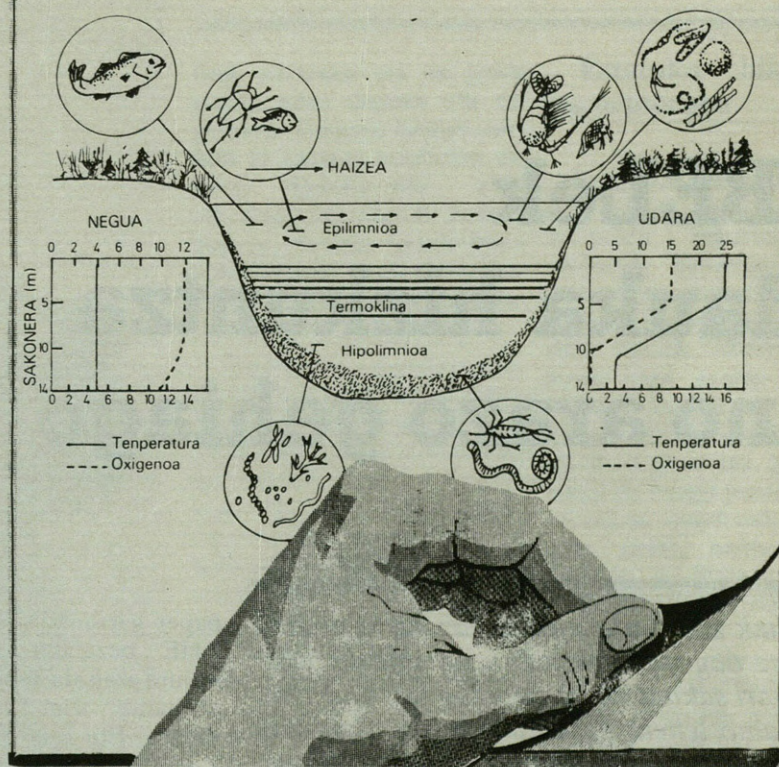
«EZ DUGU ZIENTZIA HOBETU BEHAR»

Hortixe abaitu behar. Ezin irakaskuntza hutsean gelditu, ikertu, irauli egin behar dugu Scorer-ek dioenez: **Ez, mundua ez da guretzat sortua izan; gu izan**

baino lehenago bera zen, eta gu berarengandik jaiogara. Ez gara, ez eta urrik eman ere, uste dugun bezain jakintsu. Irakasle bezala, gaurko gazteak, guztiek martxan kontserbatu gura duten makina higuin-garri honen zati bihur ditzadala eskatu didate, makina hori nondik nora doan ez badakite ere. Baina nik ezin hartu dezaket hori heziketaren helburutzat... Benetan, ez dut uste zientifikoago izateak lagun gaitzakeenik, are gutxiago ordenadoreak erabiltzen baditugu, berauk baitira inozo perfektuak. Egia esan, ez dugu geure zientzia hobetu behar; oso ona da eta gu oso jakintsu, baina zientziak, berak egiteko sortua izan ez den lana egin dezakeela sinistea gu kirten izatea baino ez da.

I. AUZMENDI

Antton Azkona

BABELek badauka hizkuntza baino arazo gehiago

Mikel. a.k.

Gure aitak zion hura («euskaraz eta koloretan izan arte ez dago telebistarik»), posible da jadanik. Botoiari sakatu eta dagoeneko has gaitezke, imajina baino lehen, euskara aditzen. Zenbaiti, hasera batean, arraroa egingo zitzaion. Baina, aski demostratua dugu edozertara ohitzeko gai garela. Eta horretara ere, hau da, «edonor» euskaraz aditzera ere, ohitzen ari gara, edo ohituko gara.

Pertsonai horien atzean gure lagun edo ezagun bat dagoela ahazten dugunean gertatzen da bikoizketaren mirakulua. Eta, hain zuzen, ahots horien inguruan arituko gara. Ahots horiek dituzten arazo eta historiaz jakiten saiatuko gara.

Horretarako (eta beste ARGIA batetan, 975.ean, gaur egun Euskal Herrian bikoizketa lanetan diharduen enpresatariko batekin hizketatu ginelarik) berriki sortu den Bizkaiko Aktore Bikoiztaleen Elkartearekin, BABELekin, zita jarri genuen. Elkarte horren lehendakari den Patxi Ugalde agertu zitzaigun, eta berarekin mintzatu ginen Bilboko kafetegi batean.

Euskal bikoizketaren lehen urratsak

Bikoizketa lanbide berria dugu Euskal Herrian. Espainiako telebistak erabat ohiturik geunden doblajera, baina orain, hizkuntza alda-

keta gertatu denean, lapo-niarrak (beltzen adibide erabileegia ez ematearren) euskaraz aditzeko aukera izan dugunean dirudi ohartu dela zenbait fenomeno honetaz.

Telebistak euskalduntze prozesuan joka zezakeen

paper garrantzitsua ikusirik, EHE bezalako elkarteren ardura izan da telebista hori euskaraz izan zedin eskatzea. Eta Eusko Jaurlaritzak, eta itxura denez Ramon Labaien kultur ministrari ohiaren eraginez, urratsa eman behar zela deliberatu zuen. Politika eta ekonomia nahasten dira beti horrelako erabakitan; kulturaren ize-nean egiten diren gisako erabakitan kultur usain gutxi atzematen dugu. Horrela telebista bat martxan jartzeko uneen azpiegitura gabeziarekin topatu ziren projektua aurrera eraman nahi zutenak.

Bestalde, eta bertako produkzio bati ekiteak garestiegi gerta zitekeelako, Jaurlaritzako buruei bururatu zitzaizen inbenturik ederrena bikoizketa izan zen. Zalantzarik gabe telebista orduak betetzeko aurki daitekeen metodurik merkeenetarikoa.

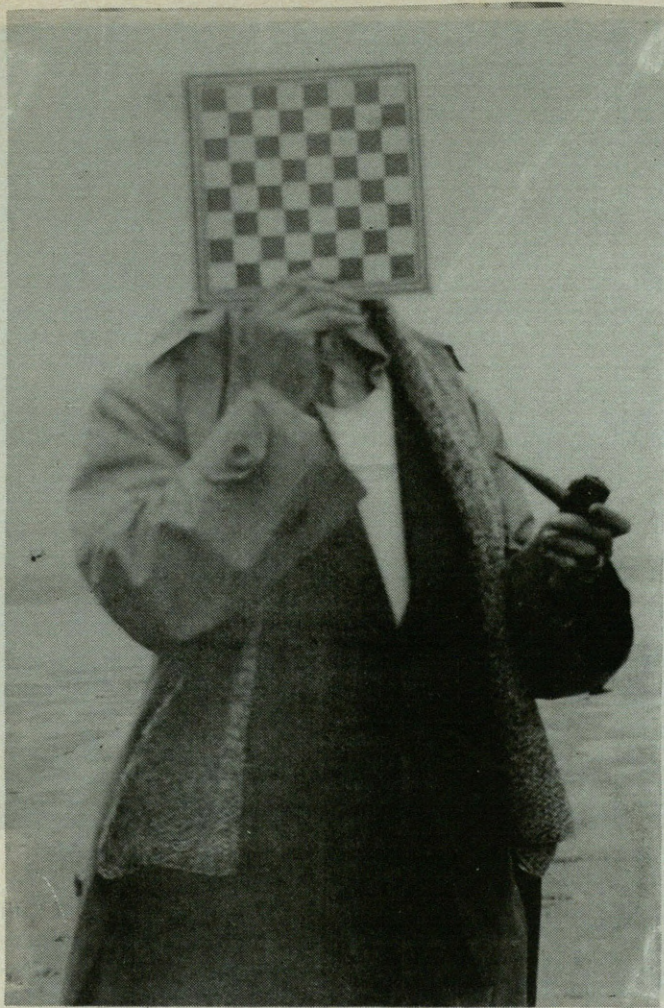
Euskal bikoizketaren historiak, gezurra badirudi ere, aurtengo urrian hiru urte beteko ditu. Orduan Eusko Jaurlaritzak bikoizketarako ikastaro batzu eratu bait zituen. Tarteko historia, istorio, zalantza eta puntu beltzak mamitsuak badira ere,

alde batera utziz, Xoxoa diskoetxeak bikoizketa enpresa bihurtzea erabakitzen duen unera iritsiko gara. Estudioak itxuraldatu, material teknikoa eskuratu eta... Hor dago koska, ze ahotsa jarriko duten pertsonik gabe ez bait dago bikoizketarik. Nolabait esan daiteke ezinbesteko baldintza dugula hori.

Bizkaian «Xoxoa» diskoetxea desagertu eta GALDAKAO S. A. sortu

«Iazko apirilean enpresa-koak deialdi bat egin ziaten, eta maiatzetik hasi huen lehen ikastaroa». *Gerora beste hirubat ikastaro prestatu zituen GALDAKAOk «jende gehiago eskuratzeko».* Denera ikastaro guzti haue-tatik berrogeitamar pertsona inguru geratu dira; hain zuzen, orain lanean ari direnak.

Ikastaroak bukatuta lana dator. «Uztailean edo abuztuan hasi ginen bikoizten, oraintsu arte, maiatza arte laboral aldetik nahiko nora-ezean ibili gaituk; hain zuzen Euskal Herrian, lan honi dagokionez inolako eskarmen-turik edo esperientziarik ez dagoelako». «Gure kontratu motak ez hituen kontraturik ere, hiru hilabetea behin zenbat lan egina genuen adierazten zen papel bat jaso, hura firmatu eta kitto; aparte, hilero-hilero kobratu izan diagu. Baina enpresarekin inolako lan harremanik ez geneukan, bapez, ahotsez egindako konpromisoa beste-rik ez».

«Ez zegoen bikoizketa esperimentziarik E.H.an»

Eta hor hasi ziren arazoak. «Maiatzan hasi ginen enpresari esaten estatu mailako konbenioa erabili beharko genukeela. Maiatzerako hainbat lan egina geneukean, eta horretan finkaturik aukera bageneukean majistraturara joateko eta kontrato finkoak lortzeko. Hori baztertzeko enpresak «finikito» bat aurkeztu zigun barekiko harremanak etetzeko... Eta guk hori... firmatu egin genuen nolabait bortxatuta».

Enpresarekin kontratuak negoziatzen hasi ziren ondoren. Eta estatuko konbenioan agertzen diren lau kontratu eredutatik bi besterik ez dituzte lortu. Batzuk finko bezala lan egingo dute enpresan eta besteak noizbehinka edo ebentualki. Baina

ordurako Bizkaiko bikoizleek BABEL sortua zuten.

Bizkaiko Aktore Bikoizleak Elkartea (B.A.B.El.)

Maiatzean eta ekainean enpresa, Galdako S.A., gel-dirik egon da. Alde batetik lana urri zebilelako eta bestalde kontratuen arazoa argitu beharra zegoelako. «BABEL sortu genuen, hain zuzen ere, problemak ikusi genituelako». Ez zuten, elkartea sortu zutenean, oso argi ikusten zertarako balio zezakeen, baina bai ikusten zuten beharrezkoa izango zitzaiela. Eta praktikan horrela gertatu zaie, «kontra-

«Ia urtebetez kontratu gabe lan egin dugu»

tuak zertzeko eta ea jende guztia ados dagoen ala ez; gainera, kasuren batean norbait ez badago konforme eskeini diotenarekin, e.a., elkarteak hartuko du horren babesa. Bestela banan-bana egin beharko genikek eta badakigu horrelakoetan zer datorren».

BABELen bikoizketa prozesuan sartzen diren beste lan-mota batzuk ere badaude bikoizketa soilaz gain, egokitzaileak eta zuzendaria. Oraingoz eskeini zaizkien bi kontratu motak eztabaidatzen ari dira, ze kontratu finkoa lortzen dutenak seguritatea enpresaren lepotik jasoko badute ere, besteek beraien kontura moldatu beharko lukete asaguratzeko arazoa.

«Elkartearen zeregina litzateke noizbehinka ikastaroak prestatzea, guk geuk, gero eta maila altuagoa lortzeko. Gainera, hemendik gutxira jende gehiago beharko da bikoizketan; alde batetik ahotsak erre egiten direlako denbora baten epean, bestalde, eta hau da garrantzitsuena, ETB sei orduz emititzeko asmotan omen dabil. Konkretuki, urte bukaera bitarte 300 ordu bikoiztu beharko ditugu, orain arte 100 egin dugularik denbora epe berean». BABELen asmoa da jende berriaren prestakuntza bere esku egotea, «dagoeneko nahiko eskarmentu polita zeukeagu lan honetan eta».

BABELen zeregin argi bat da konbenioa lantzea. Kontratuak in hasi dira. Erraz asma daiteke konbenio horrek bereiztasunak izango dituela estatuan funtzionatzen duten beste bikoizketa konbenioekiko.

«Euskal Herriari dagokion beste konbenio mota sortu beharko genikek».

Estatuko bikoizketa eta hemengoa

Konparaketa bazter ezina da. Eta «profesionaltasuna»ren inguruan ibili ondoren, hemengo baldintzetaz eta hangoetaz mintzatu ginen. «Oraintsu, gutariko batzuk Madrilan joan behar izan genian pelikula batean euskaraz bikoiztu behar zirelako zenbait zati, eta ikusi genuenez, gure mailakoa da hango jendea; maila gorenean daudenak hobeak dira, noski, baina besteak paretsu...». Hala ere, konatuan hartu behar da gaztegaraz egiten den bikoizketak badaramala zenbait urte, eta badago tartean beste ezberdintasun bat: lan-baldintzak, «hobeak, hori bai, baldintza teknikoak, pantailak, eta abar, hemengoekin konparatuz kristona dituk hangoak».

Bikoizketaren dramatikotasuna

Bikoizketa lan berri eta bitxi honetan, adiera gehien deitzen duena sinkronia arazoaz gain dramatizatzea dugu: negarrak, barreak, arnasak, hasperenak, hitzen doinua. Dramatizatze arazo hori hain garrantzitsua ote zen galdegin genion Patxiri. «Bai, oso, bikoizketako punturik garrantzitsuenetakoa da». Eta, guri behintzat, hain agerpen dramatiko gutxi, teatro gutxi, dagoen herri batean hainbat jende «dramatizatzer» dedikatzea estrainoa iruditzen zaigu, «bai, antzerki arloan, ez dugu tradizio handirik, baina, nire ustez, Euskal Herrian bazegok antzerkia zertzeko gogoia; aukera gutxi egon da, baina jende gaztearen artean badago gogoia fermento modura». BABELen

dabilen jendea antzerki arlo-
tik eta irakaskuntzatik dato-
rrena da, gehien bat azken
honetatik.

Euskal Herriko bi- koizketaren bereizga- rria: euskara

Bikoizleen elkarte
berri honen izenak
hitz-jokorako parada
ederra eskeintzen du,
BABEL dela eta ez dela
makina bat txiste egin
nahi izan dira. Baina,
dudarik gabe, euskara
arazo izan behar du ho-
rrelako lan batetan.
Euskararen batasuna,
orainarte irratietan
ematen zen maila txikia
gaindituz, beste planu
batetan kokatzen zaigu:

«Enpresarekin lan-harrema- rik ez geneukan»

mintzatutako euskara-
ren batasuna. Jato-
rrizko testua euskarara
aldatu, eta egokitzaile
eta zuzentzaileen esku-
petik pasa ondoren graba-
keta-gelara iristen
da, «**printzipioz guk**
grabaketan erabili
behar dugun euskara ez
da gure ardura, baina
batzutan testu aldrebe-
sak iristen zaizkigu eta
guk geuk zuzendu behar
izaten ditugu». Patxik,
gaur egun ETBn ikus-
ten diren filmen artean
estilo bereizketa bat ba-
dagoela onartzen zuen,
eta hortik abiatuta, eus-
karaz bikoizteak ager-
tzen duen arazo bati
heldu zion, «**orainarte**
ez dugu «gure» polizia
izan, eta hor eta, nola
moldatu behar diagu
itaunketa bat? Gaztele-
raz ederki asko zekiagu
baina euskarak ez zeu-
kak inolako tradizio-rik
horretan. Ez da hizkun-
tzaren beraren eskasia
bat, baizik eta ohitura
arazo bat, esatebate-
rako, nola esan behar da
«cambio y corto» hori?
Guk «txanda eta alda»
esaten dugu. Hori gero
onartuko den ala ez,
auskalo!»

«Problemak ikusi genitue- lako sortu zen BABEL»

Komunikabideetan
erabiliko den euskara
noizpait normalduko
dela argi dago, baina
zertxobait lagundu be-
harko zaio, bestela nor-
bera bere kriterioarekin
badabil, plastikozko

dakoa edonori botatzen dio,
eta gainera, ia konturatu
gabe irenstarazteko abilida-
dea dauka. Beraz, zer ema-
ten zaion zaindu beharko da.

Pantailaren aurrean euskara
ikasten ari den bat baino ge-
hiago egongo dela erraz
asma dezakegu: hiztegia

«Nola esan «cambio y corto» euskaraz?»

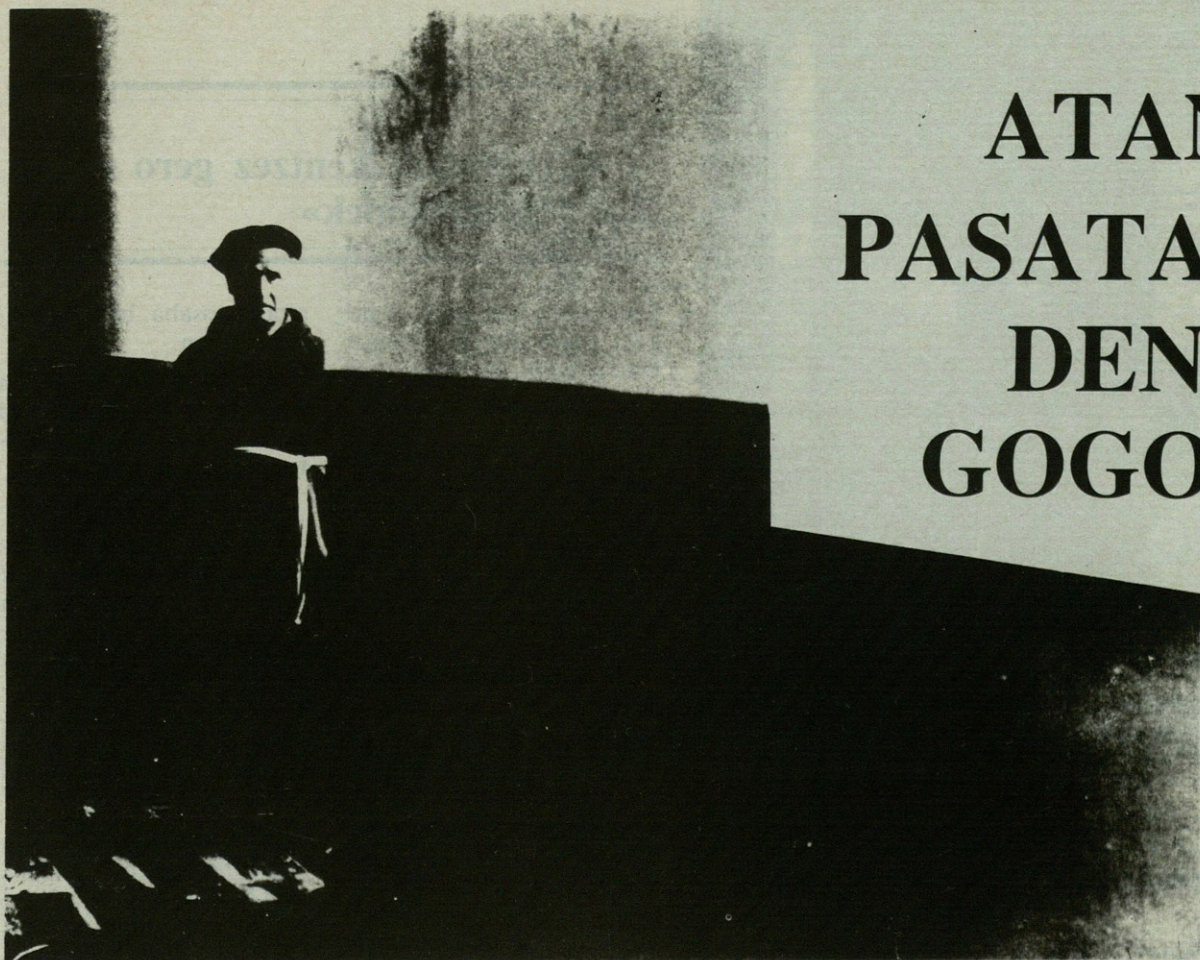
euskara ezberdinekin
sufritzeko aukera
izango dugu. Bikoizke-
taren arazo honetan oso
kontuan hartzekoa da
zein komunikabidetaz
ari garen hitzegiten: te-
lebistaz.

Telebista, etxean dau- kagun mamutxo hori

Telebista edozer jaten
duen mamutxo dugu. Jan-

esku batean, begi bat grama-
tika liburuan, bestea ETBk
eskeintzen dituen behe-titu-
luetan, belarri biak adi-adi,
eta erabat desesperaturik ez
duelako tutik ere ulertzen.

«**Gu konsziente gara arazo**
horretaz», esan zigun Patxik,
«eta zerbait egin behar da
hor. Badirudi Durangokoak
inkesta moduko zerbait egi-
teko asmotan dabiltzala».
Benetan interesgarria litz-
teke jendeak ze erizten dion
jakitea, mamutxoak kokoa
jaten dion ala ez. ■

ATAÑO: PASATAKO DENAK GOGOAN

LIBURUAK

A: «Txantxangorri kantaria» 1980.urtean, eta «Txori» 1981.ean...

S: Lehenbizikoa da onena. Lehenbizikoak gai ona du. Banekien gainera nik eta.

A: Horregatik al da hobeagoa?

S: Neretzat bai.

A: «Txori» etxean aditutakoa duzu ba.

S: Beste hori sutondoan kontatutakoa. Lau hitzetan kontatutakoa eta gero nik luzatutakoa.

A: ...

S: Bestea hobe da. Bestean nik bainekien dena. Gure etxeko martxa guzti guztia eta gero gainera gaia ere ona du. Batzuk esan zidaten, «gerrako hori kendu egin behar zenuke», eta, gerrakoa kentzez gero, ez du balio liburu honek!

Iñaki URIA

Salbador Zapirain. Ataño. Bordaxar base-
rrian jaioa. Kaputxinoa. Idazlea. 70 urte...

Eta pixkor pixkor aurkitu dugu Hondarri-
biko komentuan. «Hementxe itxita bizi gara
gu».

Pozik agurtu gaitu. Txikia da. Langilea.
(Baratzatik etorri da).

Hamaika gauza ikusitakoa. Hor dauka guz-
tia gorderik. Hor, betazulo hondorik gabeko
horietan. Horiekin mintzo da hitzaz lagundu-
rik. Badu zer esana. Gauza tristemak batzuk,
oso tristemak. Gogorrek asko. Alaiak besteak...
badu. Eta hor saiatzen da neguko ordu ilun eta
luzeetan guzti horiek paperean jartzen. Da-
kien modura. Bizi bezala.

«Galderak ekarrita egokiago iruditzen zait»
esan dit. Nik ordea hasi eta aterako zirela. Eta
atera dira.

Aspaldi egina da. Fran-
coren denboran atera nahi
zuten, eta, «ez dago atera-
tzerik» esan nien nik. Eta
gerrako honi kentzen ba-
diozue hark ez du ezer ere.
Gerrakoak ematen dio hari
bere meritoa. Gure aita
zenak ze ixtilu ibili
zituen...

A: Denbora ere hartuko
duzu ba eskribitzeko?

S: Neguan. Negua etor-
tzen da eta bostetarako
iluna duzu. Eta eguna negu
erdian euria, elurra edo,
eta gainera kanpoan ere
askoz ere lan gutxiago.

A: Eta zertan ari zara?

S: Baditut hiru edo lau
zera eginak, kontuak,
etxean entzunak eta nobela
bezala eginak. Eta ez dakit
balioko duten edota ez
duten balioko.

A: Ateratzeko asmotan
edo...

S: Ez dakit bada, hori

zerak esan behar du, zerak, Zabalak. Hark.

A: Lan galanta egin du gizon horrek...

S: Bai, oraindik ere ari da. Zoritarrez berandu hasi. Gerra aurretik hasi izan baziren... Ez dakit zenbat bertso, galdu direnak, horiek salbatuko ziren. Nik, nik etxean ikusten nituen. Ez dakit noizko bertso zaharrak kantatzen zituzten haiek.

A: Eginak daukazun liburu horiek, zertaz dira?

S: Bat gerrakoa. Bada-kizu ni nola ibili nintzen. Kartzelatik kartzelara. Baina neri iruditzen zait horfen denbora joana dela. Orain berriz ere gerra kontuekin ez dakit. Horrek atera behar zuen Franco hil eta berehala.

Baina piska bat aldatzea nahi nuke. Hogeitamar urte baino gehio da hura ere egin nuela.

Idatzi eta hautsi, idatzi eta hautsi, honez gero, segituz gero hau dena betea behar nuen. Aita zenak halaxe esan zuen hark bertso-

rik ez kantatzean lehertu egingo zela.

A: Eta zergatik ez du bada liburu hori ateratzen?

S: Naparran kontra ematen du, eta aita Zabalak berriz ez du hori nahi, eta hura kentzen badiozu berriz, hark ez dauka zerarik. Haiek sartu ziren gurean eta. Haiek egin zituzten gure etxeko eta Ondarretako zerrikeria guziak.

Oraindik gogoan daukat, etxea beterik, «todos habéis de morir» esan zidan batek —hala hitzegiten baitute han— «Hais de morir», Tudela alde horretan eta.

Alegia min ematen diela eta... mina... guri ere hala eman zigun.

Reketeak ez ziren hain gaizki portatu. Orain beste erdi-falange goardia-zibil, horiek ez zuten ezta...

Donostian —gogoan daukat— kontsejo de gerra egiteko han geunden lau anaia, eta beste lau han bueltak ematen. Gu euskaraz ari ginen. Gu euskaraz ari ginen eta sartu zitzaigun

«Gerrakoak kentzez gero ez du balio liburu honek»

hura fusila hola jarrita (aurrez aurre alegia, adierazi du egindako keinuaz), «perros más que perros, callaros! No habléis en esa...». Bi goarda zibil, gu zaintzen, eta katalanak ziren, eta «Y qué?, Si no saben otra cosa?» Haiek jatorrak ziren.

ETXEA. BERTSO--GIROA

A: Sagardotegia zen zuen etxea, ez?

S: Garai batean bai. Txirrita eta denak hor ibiltzen ziren. Bainan hori, gu txikiak ginela, behin ama hil zenean, gure etxean ez zen sagardotegirik. Ez zen izaterik ere, ez zegoen emakumerik eta! Aita bakarrik geratu zen, seme zaharrena hamalau urte, gazteenak berrogeita bost egun... Hark hala ere aurrera. Ikaragarri izan huen. Ez zen gizon handia, bai langilea!

Hark ez zion bertsoari utzi. Hark bertsoak... joaten zen lekura joaten zela beti bertsoan.

Ona zen. Hura hasten zenean xaxtaka-xaxtaka—xaxtaka. Bainan aboz txikia zuen, aboz txikia.

A: Eta hark esandakoak zuk pasatzen zenituen paperera...

S: Bai. Ni joan nintzenean, zerak egiten zituen, Aitzondoko neska batek. Orain Amezketan dago artzain batekin ezkondua, Pilar. Nere erre zen anaia- ren andreagaia.

Hala egiten genuen. Harek bertsoak esaten zituen eta gero nik jartzen nizkion paperean. Aita Zabalak atera zuen liburu bat

aita eta osaba, biak batera, bien artean.

A: Beste behin zenion zure aitak eta erdarakada piloa sartzen zituztela bertsoak egiterakoan...

S: Nazkatzerainokoak, eta ez zuten haiek hala hitzegiten. Nere aita zenak «quieto», noiz esaten zuen bada hark kieto? Eta nere osabak ere «nere esposa maitia». Nere emazte maitia, edo nere andre maitia. Baina nonbait uste zuten horrekin grazia ematen ziotela. Eta ya esta!

Hori, nik horretan uste dut zerarik gehiena zerak izan zutela: apaizek. Apaizek pulpitorik Jainkoak daki nola hitzegingo zuten. Bestea behartzen zuten. Xenpelarrek jarritako «Azken juizio»ko bertsoak ere hark handik hartuko zituen. Apaizaren hitzalditik. Eta... edozein gauza hartu.

Nik badakit, guk ikasi genuen dotrinan, «Nor da Jangoikoa?», «Da gauza bat exzelentiagoa, admirabiliagoa eta...». Gero: «Lujuriaren kontra, tentplanza», eta gero, «Soberbiaren kontra humildadia», eta halaxe. Eta gero guk atera genuen dotrina, Gasteizen geundela, hango seminaristak. Garbia eta ona.

A: Bertsolari kabi zenuen beraz etxea. Errenderi aldekoa, ez?

Errenteriko azkeneko baserria. Gure terrenoan dago mugarría: Alza, Astigarraga eta Errenteri.

Gure alde honetan garai hartan ba ziren hamabi--

«Idatzi gabe lehertu!»

hamalau bertsolari, eta onak. Orain ez da bat bakarrik ere egongo.

Orduan baziren, Gaztelumen bizi zen Txirrita, horren kuñadua, Saturno, bertsolaria zen, gure etxean aita, gero Arranobin osaba, Telletxikikoa, ona hura ere, Sabino, bestea Lujanbio, gero Errenterterin bertan Zabaleta anaiak, bestea Txintxua...

A: Txirritari labanazoa eman ziotela eta...

S: Bai, San Markon sartu zion. Orduan San Markos egiten ari ziren eta. Orduan ari ziren obra egiten.

Eta nik uste, ez zuen berak sekulan esan, ezer esan. Hemen gure etxean apopilo zegoenak eman zion. Berez, iparraldekoa zen, euskaldun garbia. Hargin egon omen zen. Eta ez dakit gero, harekin hargin pioitzan zela edo, haserretu edo, jokoan aritzen ziren behinpehin; hark eman zion labanazoa. Gero zerak, tabernako nagusia erdi mozkorra, haretxek salbatu zuen. Donostiara eramanez gero bidean hilgo zen.

Zelebrea zen hura. Ha-

maika bider joan zerara, gure alboan daukate muga, etorriko zen, eta han eserita ariko zen. Kukuarekin kantari edo ariko zen. Gure etxera sagardoa edatera etorri ziren eta: «Ze, zokin zokora jo al dezu?». Ta, «desapio pranko egin ziot baina ezтик jo, ez».

Donostian ere bai, orduan badakizu bertsolariak bere kapel luzearekin ateratzen ziren bertsotara. Hari ere eman zioten eta, etorri zen noski nagusia, Diputazioko buru egiten zuena eta, hark xapela zeran utzi, sillaren gainean eta, konturatu gabe gainean eseri da eta, hantxe. Gero esan zioten, «modakua daukazu txapela, modakua», eta, «bai, besteak bezela zun honek ere gobernu». Eta gero, «gaitako al gaude, gaitako?», eta, «Bai, hobia badaukat gordia jaitako». Ikaragarria zen.

EHIZA

Hamar hamaika ateratzen ginen gu. Orduan, orain baino gehio zen orduan ehiza ere, xoxo eta bibiarroak eta. Sasizuloak hartzen genituen erdian eta handik ateratzen zenari,

aise hiltzen genituen guziak. Hamalau hamabost tiro bai. Tipiti tapa ta, hil ta behera zihoala ere tiroka egiten genion. Oraindik ere inguruko xarrak go-goan dute hori.

Orain gero eta gutxio. Gainera hemen etxeak eta egiten ari dira eta. Hementxe orain, goardazibil hauetan (komentuaren gainean, goragoxeago goardazibilen koartela jarri dute: Hondarribiako koartela) uste dut geratu direla xoxo eta bibiarro batzuk... Hor seguru daude!

Orain ere lanean ari naitzela, beti haurra balute bezala metraileta hartu besoa eta beti begira, beti begira.

Hor dago sekulako zera, komentua zen. Agustinoak zeuden.

Lehenbizi esan ziguten hoteletako erosi zutela. Gero berriz Gobierno Vascok erosi zuela. Gutxienez zeozer. Baina Gobierno Vasco ta zera, Roson ta hauek erosi!

Bi bider kargu hartu date neri horiek gure terrenuan. Frontoia dago bada. Frontoira etortzen dira eta zerak baldin badira edo be-

hinipehin miatzen dituzte baztar guziak, eta «¿qué pasa ahí?». «Nada. Hemos venido a jugar a la pelota». «¿De quién es el fronton?». «¡Nuestro!». Ja etsi dute.

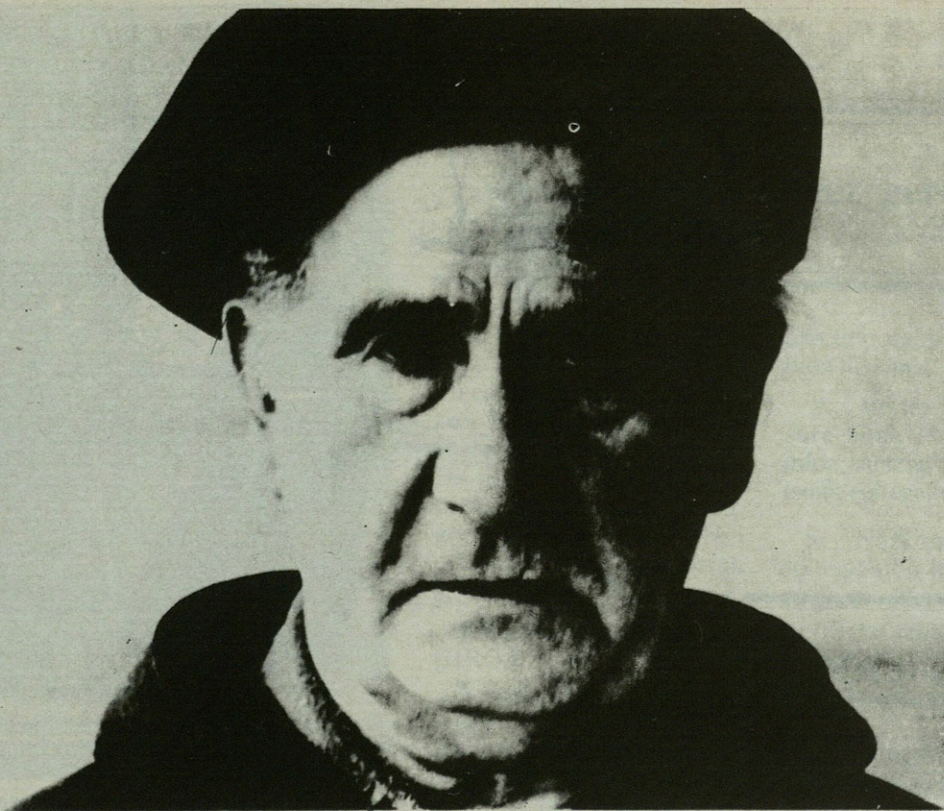
Beldurra, badakizu, zer ikusi ote datozen edo... Zaila da. Hor atentadua egiten zaila da. Kaskoan dago eta, buelta guzian hola jarrita daude eta. Egingo balute ere lehioatik eta goitik behera tira eta... Zaila da.

GERRA DENBORAN

Baten batek esan zuen behin gizonak bere barnean daramana esango balu mundua lehertuko litzatekeela. Atañok esan digu bera lehertuko litzatekeela baldin eta idatziko ez balu. «Esan egiten dira baina, ez dira pasatzeko ederrak hauek!». Gerra garaiaz ari da. Iruñeako San Kristobalen preso. Donostiako Ondarretan pena de muerte buru gainean eta zain.

Gu berriz han geunden, Iruñean, San Kristobalen.

Berrehun eta hogeita-mar hil ziren. Eta beste hamalau gero fusilatu egin zituzten. Zortzirehun bat

atera ziren. Lau milatik gora geunden han. Etzateko lekurikan ere...

Asturiasko maisua zen nola egin erakutsi ziena. Gero bilbotar bat, Picola, ona mutila!, jakina ez zen zera, baina oso mutil gozoa zen. Harek beste seirekin edo barruko guardian guzik harrapatu zituen. Kanpuan konpainia osoa desarmatu eta, —hura lotsagarrikeria gertatu zena militarrentzat—. Hura han nola dagoen ikusten duena harrituta geratuko da nola bururatu leiken. Patio handi bat, hamar hamabi metroko hormak bai, ez zuen ate bat bakarra. Cuerpo servicios, han zeuden goardianak harrapatu zituzten, gero joan ziren gora eta esan zien gure goardianak erdi mozkorrek zeudela eta tiroka hasteko zorian zeudela. Eta etorri zen alfereza, kapitana falta zen. Eta etorri zen alfereza pakeak egiteko asmoz bi soldaduekin eta harrapatu zuten bera. Eta hura aurretik zutela konpania desar-

matu zuten.

Nik ez dut uste inor pasa zenik. Handikan urruti dago muga. Berrogei kilometro egongo dira fronterrara. Eta San Kristobaldik beheruntz berehala bidea. Gero ibaia. Handik nora joan behra duzu? Eta ordu erdi baino lehenago bazekiten, kornetak ihes egin zuen eta.

Denak bertan harrapatu zituzten baina harek ihes egin zuen. Hura ordu erdi inguruan Iruñean zegoen. San Kristobalen jendea mugitzerako dena inguratuta.

Eta hantxe ikusi ere egin nuen sozialista hori, zera, Juanito Iglesias. Besoa moztu zioten izan ere «por tonto», esan omen zion reketeak. Harrapatu zituzten eta, alto!, esan zioten. Ez hiltzeko asmoan, haiek ez zuten inor hiltzen, soldaduak, reketeak bai baten batzuk, baina haiek ez. Gehienak salbatu egin zituzten. Eta hura berriz ihesi hasi zanean, ttapa

tira, eta besoan jo, «tonto, eso por tonto».

Beste bat, bizkaitarra, Zornotzakoa, bai, Arrieta. Zera zeukan hark, zura almazena. Hura ere atera zen eta harrapatu egin zuten. Eta bere lagun guziak hil eta bera hiltzera zihoazela esan omen zien, bueno, pues, ni hiltzen banazute esaiozue holako eta holakori nere emaztea abisatzeko nere gorputza eraman dezan. Eta harek esan zituen holako eta holako Iruñean ziren gizonik handienetakoak ziren. Harek bazuen haiekin hartue mana. Eta: «zuk ze ezagutzen dituzu horiek?». Eta, «ni horien laguna naiz». Halaxe salbatu zen hura.

Eta Picolo harek ere zihoala harri gainetik erori eta hanka hautsi omen zuen. Eta orduan bere burua hil. Hari galdetu nion nik. Jende dena kanpora aterea zegoen, oraindikan ere zeratik ez, zubitik pasa gabeak. Oraindik ez ziren atera eta nik esan nion ea esperantzarik baze-

goen ihes egiteko. Eta, ninguna, esan zidan. Zer bada? Eta, batek ihes egin ziguk. Zuek zer egin behar duzue? Eta, guk ahal dugunera, jo! Eta guk? «Hobe duzue geratu» hala esan zidan. Ni sartzen eta ihesi maisua. Maisua gurekin gaizki geratu zen eta ihes egin zutenekin ere bai. Eta harrapatu eta hura ere hil egin zuten.

ESAN EGITEN DIRA BAINA, EZ DIRA PASATZEKO EDERRAK HAUEK!

Hala ere Donostian okerrena. Donostian gauero, (Ondarretako gartzelan), iluntzean han egoten ginen gu, eta gauero hamaikaterdiak inguruan etorri eta «está usted liberado. Prepárese». Atera etorriko ziren. Lotu. Bota kamioira eta... Gauero gauero. Dena ikusten genuen guk.

Nik garbi garbi nenkien gauean eramaten zituzten denak hiltzera eramaten zituztela. Eta gu pena de muertekin geunden. Hiru

hilabete hantxe pasa genituen.

Gero tortura esango dute. Hori baino tortura handiagorik zer dago bada!

Apaizak, Arrasatekoak, hiru apaiz. Hirurak batera ekarri zituzten eta handik hamabost egunetara bat atera eta hil zuten. Eta Handik beste hamabost egunetara bat atera eta hil zuten. Eta han geratzen zena badakizu nola egongo zen? Hil behar badira eraman itzak hirurak batera eta kitto!

A: Orain ere Puerto eta...

S: Diferentzia handia dago. Orain ez dago orduan bezalako arriskurik.

Orduan nahikoa zenuen hitz-erdi bat esatea, hurrengo goizean faltako zinen. Orduan huelga de hambre? Je, jē. Egiten genuen, bai, ez genuen jaten eta! San Kristobalen nik hilabeteko bazkaria, garbantzuak, mila berrehun eta hirurogeitamabi kontatu nituen, eta kitto. Gure bazkaria. Berrogeiren bat garbantzuk tokatzen baziren eguneko. Gero etxetikan zeozer bidaltzen ziguten eta harekin, bestela...

Hauek ere, zera hauek atera izan baziren, Armada eta hauek okerragoak izango ziren. Militarrek in

ez dago jolasik! Horretarako ikasten dute eta!

E U S K A R A . ETORKIZUNA

A: Non dago esperantza?

S: Hitzegitean. Hitzegin egin behar du. Oker edo zuzen, Azpirozeraingo, zera, hitzegin. Hor duzu latina. Latina milakak eta milakak munduan jakin dute. Baina hila dago, ez da hitzegiten eta! Hitzegin egin behar du, ahal den lekuan ahal dela. Ahal den bezala: hitzegin! Bizia horretan dago. Ez idaztean eta irakurtzean: hitzegitean.

A: Euskararen buelta gerra garai horretan izan zen beraz...

S: Bertako jende asko bidali zen, eta kanpotik sartu. Pentsa ezazu, berrogeita hamarrean, mila ta bederatzirehun ta berrogeita hamarrean, Errenterian oraindik dena euskaraz hitzegiten zen... Nola dagoen...

Kanpotik sartu baita jendea. Kanpotik ez balitz sartu jendea Errenterian oraindik euskaraz hitzegingo zen. Erdaraz ikasi zuten... eta kitto! Gero, bilinguismo eta... Hemen ez da bilinguismorik. Euskaldunak nahi ta nahi ez egin behar dugu bilinguismoa, erdaldunak ez dute egiten! Guk erdaraz ikasi behar

badugu haiek ere bai euskaraz!

Bentaja guziak beraiek dauzkate!

Buelta, buelta... gutxi oraindik.

A: Ikusten al diozu bueltarik?

S: Buelta —arnasa hartuz, gero ozen— ez ote da hasi ere! Ez ote da hasi ere buelta.

Buelta, nik ikusten diodana, abertzale asko dagoela, eta, horiek ez dituztela menderatuko! Alperrik ekarriko dituzte munduan diren polizi guzik eta. Horrek azkenean indartu egingo du. Eta horrekin hasten badira hemen euskara soil soila jarriko da. Ni horretan nago. Alper alperrik ibiliko dira jo ta jo ta jo ta jo, herriak horretan segitzen badu hori ze menderatuko da! Eta ez badute menderatzen azkenean bera geldituko da.

Horretan. Baina euskarak eskubide gehio behar ditu. Euskarak berak behar du eskubide guzi guzia eta besteak behar luke nahi duenak ikasi. Erdara baino milaka urtez lehenago da euskara!

A: Segitzen al duzu ARGIA? Nolako errebista ateratzen dugu?

S: Zera batzuk, batzuren euskara ez zait gustatzen,

besteena bai. Euskaraz dago behinipehin, eta aurrera! Horixe bakarrik izango da euskaraz ateratzen dena. Eta dena dela goitik edo behetik, azpitik, edo, euskara. Horrek salbatuko du, bestela ez.

A: Zer iruditzen zaizu bada «batzu» horien euskara?

S: Begira, hor gauza bat dago. Erdaraz ikasi dute ondo, eta euskaraz ez dute ikasi ondo. Orain behinipehin ikasi dute. Eta idazterakoan erdaraz pentsatzen dute. Eta badakizu, haren gorpila, «hiperbaton», beti aldrebesa da. Nik hiperbaton horri gorpila esaten diot. Horrek egiten du guzia.

Eta guk berriz, jaio eta orain arte dena euskaraz hitzegin dugu ahal dugun tokitan. Idatzi eta irakurri ere bai, eta guk euskaraz pentsatzen dugu. Hor dago dena.

A: Eta orain segitzen al duzu oraingo gazte jendeak zer eskribitzen duen edo?

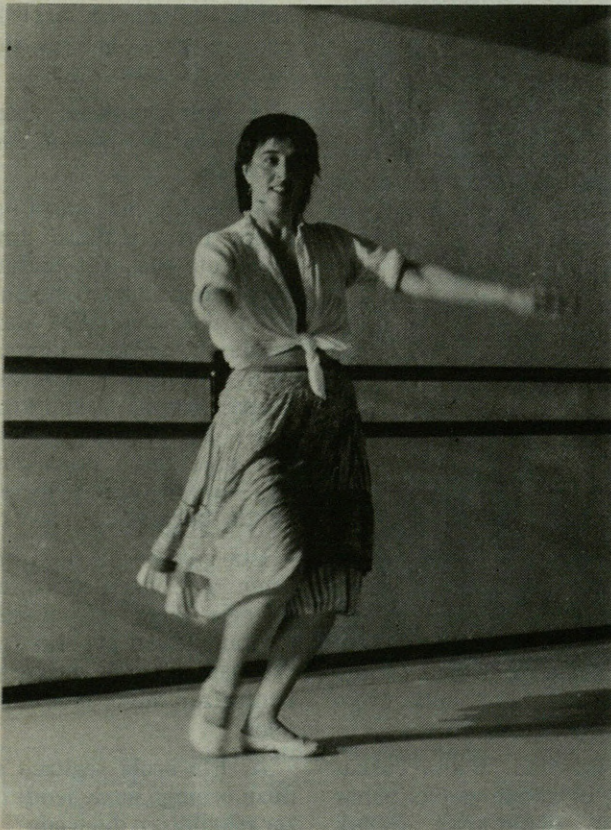
S: Ez. Hementxe itxita bizi gara gu. Pake pakean. Beste gainerakoan zer egingo dugu ba!, lan puskat egin!

Gureak egin du. Hemen-dik aurrera besteak egin behar dute... Zuek, zuek egin behar duzue. Zuen ordua da. ■

**hurrengo
orriko
gurutzegramari
erantzuna**

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	I	A	L	A	G	•	A	Z	K	U	E
2	D	•	I	D	O	R	R	A	K	•	T
3	N	E	•	I	G	E	R	I	•	A	R
4	A	L	I	N	O	•	A	T	E	R	A
5	H	A	R	•	R	A	D	•	D	E	T
6	•	Z	I	R	T	O	L	A	R	I	•
7	I	A	G	•	A	H	I	•	A	S	U
8	O	A	D	A	T	S	•	B	A	S	A
9	O	T	U	•	A	U	D	N	O	•	H
10	Z	•	M	I	N	D	U	N	A	•	T
11	U	T	I	D	A	•	S	A	L	D	U

II. Dantza jardunaldia – Oiartzun 1983

«DANTZA» Pelipe trula – lai

Euskalduna herri dantzaria izan dela dirudi. Garaiean garaikoa; eta gaur egun dudarik gabe dantza gehiago egiten dela diskoteketan herriko plazan baino. Berbenak etabar ezinaz hartzeko adibideak ditugarik ere.

Denbora gutxi barru beteko dira bi urte Oiartzun aldean proiektu anbiziotsu baten ideia sortu zenetik. Proiektu hori Oiartzungo «DANTZA» lantokia, edo taller delakoa dugu. Dantza berritzeko, ikertzeko eta irakasleko sortutako proiektua dagoeneko gauzatua dago eta fruituak ematen ari da. Hori dela eta, hain zuzen, fruitu horietako bat begien bistan jarri zitzaigun eta gu kozka egitera joan ginelarik, Mentxu Alkortaren eskua topatu genuen fruitua txustarretik eusten. Bera da errealitate honen, zerebroa baino gehiago, bihotza.

Zango

Mentxu Alkorta dugu «Dantza» lantokiko irakasle bakarra oraingoz. Zazpi urtekin hasi zen zangoak astintzen Donostiako kontserbatorioan Don Jose Uruñuela zaharrarekin. Gerora bertan jarraitu zuen hamalau bat urte bete arte. Tartean emanaldiak hasi ziren. Dantzaz gain badirudi musika dela Mentxuren beste zeletasun bizienetako bat, pianoa. «Euskal-musika, dantza klasikoa eta kontenporaneoa lotzeko eginaletan sortu zen ANEXA», eta bertan aurkituko dugu bera, «Euskal Herrian sortutako lehen talde ikertzaile, serio eta profesionalari bizitza emanez» eta gerora bera sikomotrizitate irakasle bezala aritu da zenbait ikastarotan eta ikastolatan. Baina, agian, Mentxuz esan daitekeen gauzarik interesgarriena hau da, ikertzailea dela funtsean, dantza-ikertzaile bat.

«Ostiral batean sortu zen horrelako lantoki bat sortzeko proiektua, eta Pasaiko ikastola uztea erabaki nuen». Proiektua Oiartzunen kokatzen zen, eta nahiz zenbait jendek kontrako eritzia eman, «deszentralizatze modu bat da, eta gainera herri batean Donostian ez dagoen giroa lor daiteke».

Lokala bilatu, egokitu, proiektua aurkeztu eta 1981. go azaroan hasi zen «DANTZA» funtzionatzen «inongo dirurik eta laguntzarik lortu ez bazen ere».

Tango

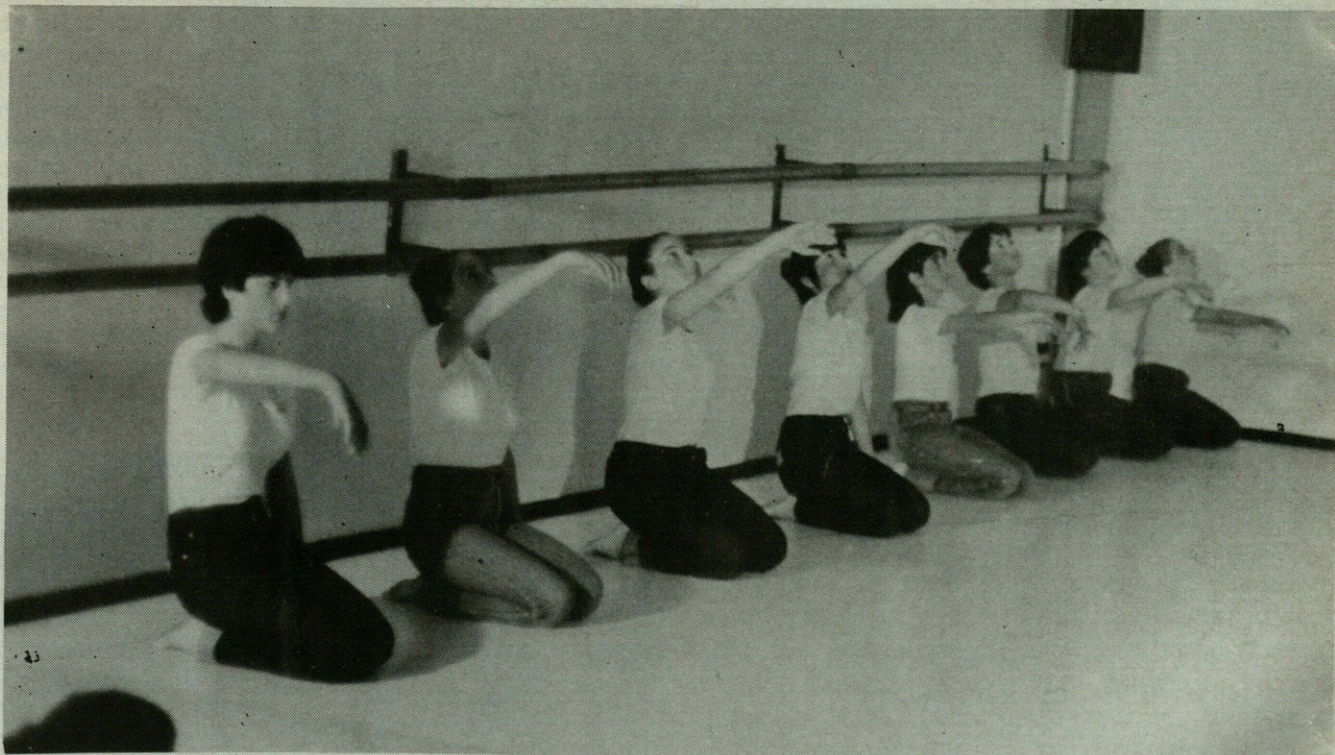
Helduei eta haurrei hasi zitzairen klaseak ematen maila ezberdinetan banaturik. Denera iazko ikasturtean 109 ikasle aritu ziren. Gero eta ugariago agertzen

zaizkigu dantza akademia delakoak, eta DANTZA honi kutsu ezberdin bat atzematen geniolarik horrela galdegin genion Mentxuri, ea zer ezberdintasun zegoen. «Giroan, giroa ez klasekoa bakarrik, baita klase kanpoko ere; akademia batean klasea bukatu eta alde, bukatu da. Akademia batek dirijitu egiten du, ez ditu proposamenak ematen».

Azken finean, dantza kontzepzio ezberdin bat da atzematen dena, «dantza ikastea ez da hanka ondo jartzea bakarrik, baizik eta norberak bere gorputzarekin espresatu, eta inportanteago dena, komunikatzea; jendea oso lotua dago, makil bat bezala eta horrela gaizki dago». Berezik elitista omen da dantza mundua, «bai, ze, dantzaren rolo txarra hori da, dantzariak lehena eta onena behar du izan guztien aurretik ateratzeko». «Arte espresio ezberdinen artean dantza da atzerakoiena, kanal estetikoak oso markatuak daude, eta dantzari guztiek mugimendu guztiak igual-igual egin behar dituzte, tak! hanka hortxe...»

Oiartzungo DANTZAK erakutsi nahi duena antza denez hau dugu, egunero bizitzan ere dantzak bere funtzioa bete dezakeela, balio dezakeela orain ematen zaion espektakulo zentzutik at ere, norberak bere gorputza, eta ondorioz bere izatea, hobe eza gutzeko. «Kaleko jendea has dadila gorputza mugitzen». «Alde batetik, dantza klasikoaren mitifikazioa dugu eta bestalde, euskal folklorea reafirmazio nazionala errebindikatzeko erabiltzen da, horri aterabide bat bilatu behar zaio».

Aterabide bat da Oiar-

tzungo DANTZAn eskeintzen dena. Ikasturtea amaitu ondoren, bertako ikasleek, klase bakoitzean, dantza bat asmatzen dute. «Hor ikusten da argi klase bakoitzak daukan giroa, sortutako dantza guztiak guztiz ezberdinak bait dira». Zentzu horretan, oiartzuar giroan dantza suspertzen ari direla errealitate bilakatu da. Eta, hain zuzen, hori zen DANTZA proiektuaren helburuetariko bat, emakume helduak beraien erritmoekin eta haur koxkorrek soin-atalak deskubritzen. Agian, eta ziuraski, gutako askok egin beharreko lana.

Fandango

Ikasturtean aritzen den jendeaz gain badago DANTZAn parte hartzeko beste aukerarik. Asteburuetan eta, ikastaro bereziak eratzten dira, bai tangoa, eta bai fandangoa ikasten hasteko; azken finean zangoak astintzeko.

Eta beste zenbait kultur ekintzek ez duten babesadauka DANTZAK. Ez babes ekonomikoa, argi gera dadin autofinantziaketak bidez funtzionatzten

IKASTAROAK

Uztailaren 4tik 8ra EUSKAL DANTZAK

Uztailaren 11etik 15era BIKOTE DANTZAK

Uztailaren 18tik 22ra JAZZ-KLAKET

FILME EMANALDIA

Uztailak 2an MAURICE BEJART

IKUSKIZUNA

Uztailak 1 BALLET CONTEMPORANI de BARCELONA

informazioa-matrikula: tlf: 35 63 79

52 16 51

duela, dantzaren inguruan sor daitezken beste ekintzen babesad esan nahi bait da. Zentzu horretan eratu zuten iaz lehen Dantza Jardunaldia, harrera ona jaso zuelarik. Dantza emanaldiak, dantza gaitzat duten filmak, eta dantza, euskal dantzak, bikote dantzak, klaketa... Horrela koherentzia bat lortzen du kultur ekintzak eta dantzarekin arduratua dagoen edonork badauka non edana eta non jana. Aurtengo uztailan, uztailaren lehene-tik hogeitabita bitarte II DANTZA JARDUNALDIA ospatuko da Oiartzunen. Alboan doakizue Jardunaldi hauen egitaraua.

Haserean genion proiektu anbizioso batetaz hitzegingo genuela. Eta hala da DANTZA lantokiko proiektu hau, zenbaiti apala irudituko bazaio ere. Hain zuzen, apala delako da anbizioso; ez bait du helburu espektakulo-sorkuntza-txundigarri txalotu eta mirestu bat lortzea: ikerketa, gorputzaren espresibideen irakaskuntza etabarrak isillean eta epe luzarorako lanak bait dira.

M.A.

Maribel Belastegirekin

Orain: Albert Camus-en «Los Justos»

Donosti inguruan martxa serio piskat duen talde bakarra dirudi, bere helburua profesionalizazioa da eta hortara jotzen dute argi. Urte bete pasa eta gero Albert Camusen montai batez azaldu ziren Donostiako Printzipen. Honen inguruan zenbait berri aurkituko dituzue. Maribel Belastegirekin hitzegin genuen. Elkarrizketak luze jo zuen eta gai askoz mintzatzen, erre genuen zigarro piloa. Hain luze jo zuen ez zaigula dena sartu. Aukeratu dugun zatia aurkeztu duten obraz zuzenki aritzen dena da.

Argia.— Ezertaz hitze-
gin behar badugu goazen
obraz hitzegiten hastera,
eta sortu den polemika
gaiaren egokitasunaren in-
guruan sortu da, era guz-
tietako eritziak entzun di-
tugu, zuek zer diozue?

Orain.— Bueno hasteko
gaia uste dugu bizirik dago-
ela gure artean, terror dela-
lako edo hobe bere efekti-
bitatea edo bere eza, oso
argi dago, gure inguruan
datza eta ezin ukatu. Ba-
dago dena gero sublima-
tua, pertsonai heroiko bat
dago, Yanek kritika bat
izan dezakeena, noski, bai-
nan hori Camus-en dialek-
tika existenzialista da,
bere obra osoan dago.
Obra guztiz dialektika da,
ideia baten bilakaera. Uste
dut nahiko zaila dela esa-
tea, gaur egun zelula ba-
tean bizi direnek horrelako
diskisizioak egiten dituzte-
nik, ze hori gizon intelek-
tual baten pentsamoldea
baita. Baina guzti honen
gainetik zeozer salbatu
behar dugu, benetazko

kutsu bat hor hondoan,
nahiz eta ez hitz berdinez
adierazia izan, bestela izu-
garria izango litzateke pen-
tsatzea jende horrek, ego-
era hori bizi dutenak ez du-
tela inoiz bere ideian pitza-
dura bat izan, eta han, ge-
ratzen zaien bakarra, ideia
finko bat da, herriaren
maitasunean eta estamentu
baten gorrotoan ondo ko-
katurik. Nik baietz pen-
tsatu nahi dut, guk baita,
horrelako zerbait badago-
ela. Orain, era honetara
desarrolaturik, senti-
mendu bulebersazio hor-
taz, dena kondensatuz,
egoera limite bat da, azken
finean antzerkiak beha-
rrezkoa duen katarsiaz. Oi-
narrian hor egon behar du.
Nik uste dut, gaur ETA
militarreko tipo batek edo-
zein ekintzatan bere ideian
krisi izugarri batzuk izan
behar dituela, gero muga
asko gaintitzen dira, he-
rriaren eta iraultzaren,
ideiaren izenean, ezin
ahantzi gizon-emakumeak
direnik, eta oinarrian gi-
zonki krisiak izango dituzte

Angel Marco, Juan M.ª Segues, Iñake
Irastorza entsaiotan.

beste edozeinek bezala, eta
gure ustez Camus-ek na-
hiko ondo adierazten ditu.

A.— Zuek egoera gertu-
tik bizi duzue, Euskadin
edonork bezalaxe, horrek
ez dizue eskatu nolabait
beste irakurketa diferente
bat? Nola egin diozue au-
rrez aurre.

O.— Esango dugu has-
teko gaiarekin interesa ba-
genuela, kalean dago eta
bizitzen dugu, eta obra ia
klasiko bat bezala hartu
dugu, testu oso eder batez,
gainera beste bertsio be-
rriago batzuk atzera bota
ditugu, moztutzeko gero
eta oraindik klasikoagoa
ipintzearen, eta bestetik
ez dugu inongo alternatiba-
rik hartzen, obrak ikuspegi
ezberdinak ditu...

A.— Obrak ez du ja-
rrera bat hartzen eta...

O.— Camusek hartzen
du jarrera bat, eta guk

ipintzean ere bere jarre-
rara jotzen dugu... baina
ORAIN ez da posiziona-
tzen, obra aurkeztu du ko-
lore gehiagorik eman gabe,
egin zitekeen, bi ikuspuntu
diferente daude Yaneken
pertsonaia, bere bizi ara-
zoa oso zentzu puristan
kontatua dago, bizitzarako
iraultzaz mintzatzen, ez
hain radikala eginaz, beste
pertsonaiak planteiatzen
duen bezala, **Stepanek**.
Guk berriz polemika ai-
dean utzi nahi dugu. Arra-
zoi bat dago honetarako,
talde barnean polemika
sortu da. Asmo argi bat ba-
lego suabetasunaren aldera
jotzeko... suabe ez gi-
zonki, baizik eta bere ideia
politikoagatik. Hau Ya-
nek-en jarrera, **Stepan**-
ena baino suabeagoa, asmo
hori balego, esango genuke
goazen hau salbatzera, bai-
nan ez da hori gure jokabi-
dea izan, balantza ber-
dindu nahi izan dugu. Ze

Camus, baten alde azaltzen da argi, eta esaldi batzuk aldatu egin ditugu ez ginelako oso ados, bainan beste batzuk niri pertsonalki oraindik entzutean min egiten didate, hala ere gehiago bat zegoen taldean horien aurka ez zegoena, eta kasu horietan errespetatzen da eritzia, nahiz ni pertsonalki ez oso ados egon. Berdindu nahi izan ditugu bi alderdiak polemika aidean utzi nahiean, badaude oso ideia literarioak bestetik, **Camus**-en purismoaz bat doazenak. «Terror» hitzaren inguruan ñabardura asko daude, uste dut hitz hori ideia politiko batekin lotzen dela, era honetako gauza pare bat zuzendu ditugu «borroka» hitza erabiliz. **Steppen**en alde jokatu dugu oreka bat bilatu nahiean, nahiz eta hortik esan «arrepentidos»ak hitzegiten dutela.

A.— Bainan jarrera bat hartzen duzue. Esku programan azaltzen den testoa, nahiz Savaterrena izan taldeak ezarri du, ados dago beraz.

O.— Bai... bai. Bueno nik esan dizut, talde barnean denok ez gaudela ados, talde barnean dagoen polemika bera da.

A.— Eta hori zergaitik ez kaleratu, polemika bera.

O.— Bueno nik ez dakit beste taldeek zein dinamika daramaten, bainan guregan gehiengoak nahi duena errespetatzen da, eta pertsonak ere oso ezberdinak dira, orain imagina hor dago, ez? Enfin bi mila esku programa laister bukatuko dira.

Obra ere amodiozkoa da, ederra alde horretatik, ideia batekin izan daitekeen amodioa.

A.— Orain taldearen au-

FITXA TEKNIKOA

1983ko ekainaren 24ean. Donostiako Príncipe teatroan estreinaldia. «**LOS JUSTOS**»; **egilea:** Albert Camus; **zuzendaritza:** Maribel Belastegui; **antzezleak:** Juanmari Segués, Iñake Irastortza, Ramon Albistur, Paco Sagarzazu, Angel Marco, Imanol Sistiaga, Fernando Mikelajauregi eta Blanca Celestino; **esku-programetako textuaren egile:** **PERNANDO SAVATER**; **ORAIN** Antzerki Taldea.

rreko obra **Kopittena zen, ez ahal da jauzi handiegia Camusengana jotzea orain.**

O.— Bueno guk ez daramagu inolako bide zehatzik, guk taldeko ahalmenekin jokaten dugu. Une honetan Testoeikin interesaturik gaude, tartean beste gauza batzuk aztertu ditugu, Beneten «Anas-tas», bainan obrarekin ezin eta obrak gu irabazi baino lehen utzi egin genuen.

Genituen testoen artean honekin interesatu eta aurrrera egin. Honekin esan nahi dut zentzu batean ez dela bide koherente bat, nik ez dakit zein izango den urrango espektakulua. Guk taldean dugun errealtate tekniko eta artistikoa- rekin loturik dagoen koherentzia bilatu nahi dugu, eta uste dut oraingoz ondo goazela.

JUSTU JUSTU ez ninduen loak hartu

Butaka patioa gainezka, eta espektazio izugarria **ORAIN** taldearen montaiia berria ikusteko. Teloia altxatzean, espektazioa justifikatzen zuen eszenografia agertu zen: kutxa beltz, edo gris bat hobe, eta barnean pertsonai batzu. Hori baino lehen, denbora izan zuenak irakurria zeukan Fernando Savater jaunak esku-programetan idatzitako testua. «Los Justos, entre nosotros» dauka izenburutzat aipatu testook. Eta egia esan, obra ikustean, beste mundu batetik etorritako gizakiak zirela iruditzen zitzaidan, baina inola ere, Euskal Herrian bizi dugun arazoa (urrundik ere) ikuitzen zuen drama bat. **ORAIN** taldeak, nire ustez, posizio argi bat hartzen du sarrera-testu horren bidez, Savaterrek argi daukalako, eta antza denez Camus berak ere argi zuelako. Oraindela hogeitaka urte idatzitako testu horri gaurko tasuna eman nahu izatea erreveldia kutsurik ez daukan ausardia iruditzen zait

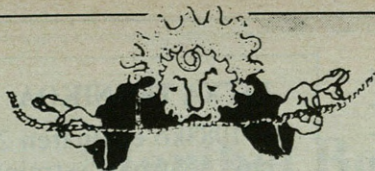
Kritika delako hau hastean eszenografiaren lehen deskribape-

narekin geratu gara; bueno ba, obra guztian zehar ez da pitin bat ere aldatzen, argi joko, batzutan trebetasunez erabilitakoez eta bestetan erratuz, egin-dako, aldaketa kasi perzibi ezinak salbu. Horrela, **ORAIN** taldeak argi irakusten digu testoe-kiko egin duen apustua. Eta apustu horretan, azkenerako, eszenografi biluziaren barnean ez da inor salbatzen. Salbatuko da beti bezala lana, saioa eta profesionaltasinaren bidean zintzoki abiatu den donostiar talde honen eginahala. Baina, Camusen obra honen zuzendaritza planteiamenduarekin antzezleari ahotso eta gorputza besterik ez zaio uzten. Eta hauek arras gaizki daude. Antzezleek ez dute lortzen pertsonaiak taxutzea, eta testo artean zenbaitzu ito egiten da.

ORAIN taldeaz hitzegitera-koan beti egin behar da bereiz-keta bat, goardia zaharreko antzezleak eta berrikoak. Zahare-koak dira talde honen funtsezko oinarria, eta iazko obran ikusi genuenez (El día en que las putas...) testoa esaten badakite. Honetan, Mikelajauregiren interbentzio ez oso luzea kenduta,

esate horretan ere galdurik da-biltza. Berriek daukate arazoa taulak dauzkaten antzezle horie-kin leiatzean, erabar desbabes-turik agertzen bait dira, eta zu-zendaritzak ez du jakin kkonpo-tzen adibidez, Blanca Celestino baten aktuazioak dauzkan aka-tsak; bestetalde, Iñake Irastor-tzari, gogoak behintzat ikusten zitzaion. Obrak, agian, irakur-tzean mami ugari agertuko du, baina eszenografi biluztasun horretan testoa jasangaitza gerta-tzen da. Eta detaile bezala ai-patu behar da, noiztik behin ateko txilina entzutean esnatzen zela jendea, horrek esnagailu papera jokaten bait zuen.

Ene ustez apostu handiegia **ORAIN**ek jokatu nahi izan duena. Ze Camusen obrak ez dio erantzuten egungo gure errealtateari. Bila dezatela beste obra bat benetazkoak ba-dira taldeak agertzen dituen nahi horiek. Savaterri, beste zenbait gauzen artean, zera esan, gure eguneroko tasunak ez dituela horrelako obrak eskatzen, eta ez direla berak planteiatzen dituen galdekizunak, gaur eta hemen Euskadin urgentzia dutenak.

E.T. eta limoia

Ba al dakizue zertan duten antza elkarrekin limoi batek eta E.T.ek?

Oso erraza, biak direla: Mi-ka-tza; mi-ka-tza!

Opilarekin bueltaka

Lehengoan ere ez zitzairen txanxetako gertatu Donostiako Sari-keta tabernakoei. Arratsaldeko ordubiak aldera sartzen zaie gizon bat eta eskatzen die:

— Mesedez, aterako al didazu kafesnea opil batekin?

— Ba, kafesnea aterako dizut, baina opilak bukatu egin zaizkigu, nahi baduzu aterako dizkizut gaila batzuek edo pastaren bat edo...

Laaasai! Ez da ezer gertatzen horregatik, lasai! Begira orduan, ateraidazu kafe bat opil batekin.

— Barkatu, baina esan dizut opilik ez dugula. Gailetak, edo pastak edo ogia nahi baduzu, eskeiniko dizkizut, baina opilak ez, bukatu egin zaizkigu eta.

— Tira, tira, lasai, ez naiz konturatu eta. Atera, bada, baso bat esne opil batekin eta dena egina dago.

— Jauna, mesedez! Esan dizut opilik ez dagoela eta beste zerbait eskatzeko.

— Ez jarri horrela, ez jarri horrela! Atera ba, ur baso bat opil batekin.

— Baina zu adarra jotzera etorri al zara, edo zuk zer uste duzu, nik ez dudala beste lanik, zu agoantatzea baino?

— Beno, beno, horrela jartzen bazara alde egin beharko dut.

Ja, kanpora irten denean, aldameneko mahai batetan eserita zegoen beste batek esaten dio kamareroari:

— Hik daukak pazientzia hik. Nik orain dela ordu erdi bat bialdu nuen opilarekin buruan kolpe pare bat emanda.

Elefante-xerra

Sariketakoa gogorra bada ere, ez da biguinagoo Durangoko Azoka jatetxean gertatutakoa.

Sartu zen neska gazte bat adarra jotzeko gogoz, eta bazkaltzeko zer nahi duen galdetzerakoan, elefante-xerra ez du ba eskatuko?

Kamareroa sartzen da sukaldean serio-serio, eta itzultzen denean,

aurpegi-muturra mugitu gabe zera erantzuten dio:

— Etxeko nagusiak esan dit, xerra batengatik ez duela elefantea hasiko.

Anai artean

Mutikoak arrebari:

«— Amak baino hobeki larrua jotzen dunala ba al dakin?»

Neskak erantzuten dio: «— Noski! Aitak jadanik esan zidak!»

Zulo ondoan

Ehorzleak bere lagunari:

— «Har zak hila!»

— «Ez nauk horietakoa!»

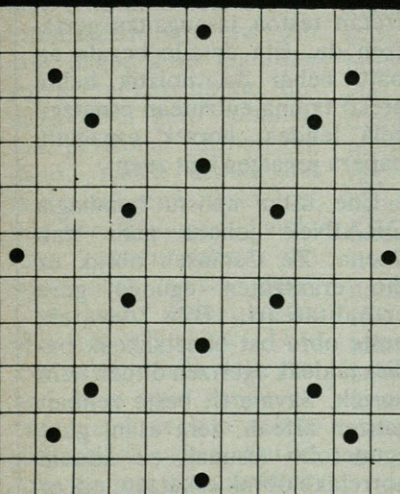
Azkenean!!!

«— Soka on bat emadazu senararentzat»

Dendariak: «— Ohara dauka-zuen txakurra estekatzeko al da?»

«— Ez, irakurri baitut, urkatu eta gero, gizonezkook gogortzen zaretela...»

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

erantzuna aurreko orrialdean duzu

LUZETARA:

1.— (ald.) Mendebaldeko euskalkietan, gizon egoki eta itxura oneko. Euskaltzaindiak izan zuen lehenengo buruaren deitura. 2.— Bostehun. Lehorrak, Iharrak. Kontsonantea. 3.— Neonaren sinbolo kimikoa. Uretan, hondoratu gabe eta higituz. Ez eme. 4.— (ald.) Enbutua, imutua. Irten, jalgi. 5.— Ornogabeak eta anelidoak diren animalia desberdin batzuri emandako izen. (ald.) Errepikatuz, dardara adierazten duen hots onomatopeikoa. Gipuzkeraz, dut. 6.— Ipar euskalkietan, graziaz eta berehala erantzuten duen pertsona. 7.— (ald.) Egoki, gauza (izan). Irinez eta esnez egindako ore jangarri. (ald.) Imperialismoak dituen sigla ezagunak. 8.— Buruko ile luze. Basatiak, salbaiak. 9.— Listu, txistu. (ald.) Umutua. Izenorde pertsonala. 10.— Kontsonantea. Oinazeduna. Kontsonantea. 11.— (ald.) Entzun. Diru kopuru baten truke eman.

GOITIK BEHERA:

1.— (ald.) Ez txiki, mardul. (ald.) Aro, biribil. 2.— Bokalea. (ald.) Udako oporrak etxetik kanpo igarotzen ditu. Kontsonantea. 3.— Lizioaren sinbolo kimikoa. (ald.) Zerbait aditzera ematen duen izkribu. Musika nota. 4.— Jaiotzetik igarotako denbora. Kontsonantea. (ald.) Dut, toka. 5.— Gogor izateko kalitate. 6.— Musika nota. (ald.) Joan aditzaren indikatibozko forma. Kontsonante errepikatua. 7.— (ald.) Nafarroako herri batetakoa. 8.— Izan aditzaren indikatibozko forma. Bokalea. (ald.) Janaldi bakoitzeko janari kopurua. 9.— Kontsonante errepikatua. (ald.) Uztá biltzeko tresna horztun. Aluminioaren sinbolo kimikoa. 10.— Uranioaren sinbolo kimikoa. (ald.) Edozeren lehen aldi edo zati. Kontsonantea. 11.— (ald.) Bitarte. Haztatu.

(enbido)

Nazionalistak eta ikurriñaren aurka?

Praixku SANTAKRUZ

Kontatutzeroa noakizue barruan dudana samina nere mintzoa ez da izango luzigarri eta fina. Ikus 'zazue gure herritar batzuen zentzu arina izenez beintzat abertzaleak kristona dute egina: peneubekoek kendu digute Usurbilen ikurriña!

Gure bandera eskuratzeko ibili gara jo ta ke, «Euskaldun gara» esatea 're kosta da malko ta neke. «Pakeagatik kentzea hobe» orain esaten digute. Ken ez dezaten guk ez jartzea hori al da zuen pake? Pakeagatik horrelakoak ama're salduko luke.

Euskal bandera kaleratzeko sentitzen dituzte lotsak; Euskal Herria, begira zazu zein abertzale eskasak. Madrid aldean ziur daudela militar-otsoak pozak, Barrionuevoren legeak ditu hemen estutzen arnasak. Hainbeste duda et' erreparo ez du euki Retolazak.

Herri trixte hau norantza doan ez du Monzonek ikusten! Konstituzi' honi plazak altxeaz gure ikurriña ukatzen, Retolaza ta Galdos batera goardizibilak agurtzen. Herria zerbait maite dugunoi digu bihotza urratzen: gure etsaiei bandera t' armak peneubekoak ematen!

Gure artetik anai-arrebek aldegin zuten mendira, zuzen ed' oker, bakoitzak ikus, baina abertzale dira. Hoiek hiltzeko Barrionuevo ta Vera datoz Euskadira. Nola Elozegi ta Retolaza zoazte hoiene erdira? Noren gorrotoz zaute Madrilgo esku gogorre bégira?

Urte gutxi da Usurbildarrok anai bat dugula galdu, Joxe Martinen goraintzia ez da herritarrontzat epeldu. Bere hiltzaileak ta bera nola gaur otar berean saldu? Gizabidea urte gutxitan hainbeste al da usteldu? Gure banderak et' espainolak berdin-berdin balio al du?

Esan zenuten: «Naikoa dugu oraingoz puska honekin». Zer den nahikoa, zer gutxiegi edo geiegi, nork jakin! Hasi zerate kexatzen orain len emandakoarekin, esker garri da konturatzea egindako hutsarekin. Baina ez segi kolpe ta isekaz osoa nai dutenekin.

Espainol bat ez naizela dakit aitagandik ikasita, Sabineke ere liburuetan omen dauka idatzita. Negar egingo luke gaixuak gaurko Usurbil ikusita: Peneubegatik udaletxeko balkoi ederra hutsik ta barruan denen buru Juan Carlos erretratuan jarrita.

Zintzo dabilen abertzalea mintzen ni ez neukan naia, baina gertatzen diren gauzokin ezin nengoke lasaia, zabaltzen hasi baita edonun traizioaren usaia. Ardiz jantzi den hainbeste zerri baztertzen gaitezen saia: jakin dezagun anaia nor den ta non dagoen etsaia.

HEMEN EZ DAGO KRITIKA EGITERIK

Josu LANDA

Denbora gehiegi pasatu dut neure burua konbentzitu nahiean. Behin eta birritan entzun ohi dut euskal literaturan funtsezko kritika ez dela ia sekula egin, eta behin eta birritan saiatu nahiz hori gezurra zela neure buruari frogatzen. Baina alperrik. Kritiko ofizioa bete duten zenbait izan dira lehenago, bai, baina halako azkar ere heldu zitzairen erretiroa. Herri honetan idazleak (edo idazle izateko asmoa dutenak) etsitzeko arrazoiak aurkitzen baditu, nola ez ditu aurkituko, bada, kritikak idazten dituenak?

Dударик ez dago, letren inguruan egon daitekeen lanik ingratoena kritikoarena dela. Eta, egia esan, herri honetan kamikazeen agerpenetara dextente ohiturik baldin bagaude ere, honelakoetan (kontsultetako errenketan ez bezala) atzetik datorrenari txanda uzteko abildade aparta erakutsi ohi dugu beti.

Zergatik kritikoari kamikaze deritzodan argitu baino lehen, agian hobe izango da beste bazter ilunago bat argitzen hasten bainaiz. Artikulu honetan kritiko hitza aipatzen dudan guztitan, inork ez ditzala imajinatu horren komentarioak edota ikerlari unibertsitarioak. Erreseinak edo komentarioak egiteak sekula ez du eskatzen posizionamendurik, eta beraz litekeen gauzarik neutroena da, hau da, hutsalena. Fakultateetako jakintsuak, berriz, betiere textuen forenseak izan ohi dira, hots, textu bat dinamika kulturalaren aldetik hilik dagoenean tripa

guztiak atera eta arakatzen dutenak. Horiek ez ditugu hemen kritiko izenez bataiatuko.

Kritikoak, dinamika kulturalaren barnean, botere erabakitzailea izan behar du. Kritikoa izango da merkatuaren inposaketa okerrari kontra egingo diona. Edo hala behar luke behintzat. Literaturaren barruan zein liburuk jasoko duen arrakasta eta zeinek ez deliberatzen saiatuko dena. Beste kulturetan hala izaten da bederen. Baina hemen zoritxarrez ez dago horrelakoentzat toki handirik.

Izan ere, kritikoaren funtzio hori betetzeko, alperrik da obraren literaturtasunaz mintzatzea besterik gabe, edota nobela baten argumendua kontatzea. Kritika erizpide extraliterarioz egin beharra dago. Liburu bat ez bait da sorkuntzazko ekintza bat bakarrik, produkto soziala baizik. Eta liburu bat ez da sekula santan famatua egin bere balio estilistiko hutsak direla medio. Liburuak kondizionamendu sozial jakin batzuekiko erlazioan dauka arrazoi eta arrakasta posiblea hortik etorriko zaio. Liburu bat inportantea bihurtzen da mementu konkretu batetan zerbait egokia argitaratzen asmatzen duenean. Literatura ez dago estetika hutsez explikatzerik.

Baina herri honetan debekatua omen dago arrazoi extraliterarioak erabiltzea kritika egiteko, ezin diozu tipo bati esan hobe zela liburu kaleratu izan ez balu zeren bertan ez dakit zenbat es-

trofa klase diferenteak erabiltzen bait ditu eta sekulako sinbologia aberatsa erabiltzen bait du. Itxuraz, anakronismoak ez du existitzen literaturan. Eta denbora eta espazioaren koordenadak aipatzen badituzu, ez zara iadanik kritiko zentzuduna.

Hala eta guztiz ere, honaino ongi, zeren edonork esan zezakeen bezala beste herrietan ere hala gertatzen bait da, eta halere badaude kritikoak. Baina garbi dago gure herria horretarako ere marko guztiz autonomoa dela, eta gehitu beharra dago hemen familia txikiegia garela. Eta inori ez zaigu gustatzen kaletik zoazenean gelditu eta kritikatu duzun idazle bat kontuak eskatzen hastea. Eta guztioi gustatzen zaigu mahai-inguru batetara edota Durangoko Azokara joatea bizkarzainik eraman behar izan gabe... enfin, ulertzen duzue, ezta?

Ez nuke artikulu hau bere izenburu berarekin bukatu nahi, hau da, Euskal Herrian kritikoaren figura imposiblea dela esanez. Esperantza bat zabalik utzi nahi nuke, anonimatoarena alegia. Zeren guztiok bai bait dakigu izengoitiek dagoeneko ez dutela gure artean balio. Anonimoen saioia heldu da agian. Gertatzen da kritiko anonimoarenari ere krimen perfektorearen kontraesan famatua aplika lekioketela, hots, benetan anonimoa baldin bada inork ez diola kasurik egingo eza-guna ez delako. Identifikaziorako seinaleak uzten jakin behar...

DIRUA ORDU GUZTIETAN

Ordu guztietan Kutxaren zerbitzuak zure mesedetan daude.

Hemen duzu gure Txatel Berdea. Txartel Berdearekin eragiketa guztiak, diru ateratzea, diru sartzea, etab. edozein ordutan egin dezakezu, gauean edo egunean, lanegunetan edo eta jaiegunetan. Txartel Berdeak ez du ezagutzen jairik.

Erlojua begiratu barik, behar dituzun soluziobideak zeure eskuetan daude:

- Edozein unetan dirua ateratzen.
- Dirua sartzen.
- Zure saldoa berehala ezagutzen.
- Taloi txekoak eskatzen.

KREDITUA EDOZEIN TOKITAN

Bidai ajentzietan, hoteletan, jate-txetan, dendetan, erostetxe handietan.

Bizkaian 2.000 toki baino gehiagotan.

Munduan zehar 2.600.000 tokitan.

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartela erakutsirik **NO NAHI**, txakur txiki bat ere gabe, erosiko duzu.

Horrela, ez duzu gainean dirurik eraman behar ez eta konturik atera behar.

Gauzez gozatzeko ez duzu itxaron behar. Pagatzeko itxaron behar duzu, gure kreditu osoa duzu eta.

ETA 5.000.000 TAKO SEGURU DOHAIN BAT

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartelarekin harantz honuntz ibiltzea ez da bakarrik eroso.

Segurua baita.

Abioiez, trepez edo eta itsasuntziz egindako bidaiak txartelaz abonatzen badituzu, zuek eta zeure etxeok

istripuen kontrako aseguru bat duzue. 5.000.000 pztako asegurua hain zuzen. Dena debalde.

Horregaitik ere Bizkaiko Kutxaren Master Charge-a eduki eta erabili behar duzu.

Seguru gaude.

**CAJA DE AHORROS
VIZCAINA**

**BIZKAIKO
AURREZKI KUTXA**

30 segunduren buruan zeure eragiketak eginik daude.

"Tarjeta 24 CAP" txartelaz
gure Kutxazain Automatikoak
erabiliaz dirua atera, dirua sar,
taloi edo txeke, zure
kontuaren laburpena
eska, talonari berri
bat eska eta hori
dena
herrenkan
jarrita itxoin
beharrik gabe,

denbora asko aurreztuz.
30 segunduz behetik, eta batere
konplikaziorik gabe, Gure
Kutxazain Automatikoak
egunaren 24 ordutan
zerbitzeko

baitauzkazu, nola
funtzionatzen
duen pausoz
pauso azaltzen
dizute.

Kutxazain Automatikoa

CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA
GUIPUZKOAKO AURREZKI KUTXA PROBINTZIALA